

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Tadeáš Solanský

**Analýza řetězových e-mailů s politickým obsahem
sdílených mezi seniory**

**Analysis of chain e-mails with political content shared
among seniors**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou diplomovou práci na téma **Analýza řetězových e-mailů s politickým obsahem sdílených mezi seniory** vypracoval samostatně. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly řádně citovány a jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne 26. 4. 2023

.....

Tadeáš Solanský

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské diplomové práce doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph.D., za odborné vedení, podnětné rady a metodickou pomoc. Dále bych chtěl poděkovat Mgr. Veronice Krátka Špalkové za pomoc při získání přístupu do databáze řetězových e-mailů a rovněž občanskému hnutí Čeští elfové za přístup do databáze a poskytnuté informace. Také bych rád poděkoval svému dědovi za spolupráci při výzkumu a v neposlední řadě děkuji své rodině a přítelkyni za podporu, obětavost a trpělivost.

Obsah

Úvod	6
1. Vymezení termínů	10
1.1. Dezinformace	10
1.2. Misinformace	11
1.3. Konspirace	11
1.4. Fake-news	12
1.5. Hoax	12
2. Řetězové e-maily	14
2.1. První poznatky	15
2.2. Způsob šíření	15
2.3. Šířitel	16
2.4. Odesílatel nula	17
2.5. Click-bait	18
2.6. Výzkumy	18
2.7. Čeští elfové	19
3. Analýza na základě databáze Thenidiel	22
3.1. Time progress (Vývoj v čase)	23
3.1.1. Štítek prezidentské volby	23
3.1.2. Zmínění prezidentských kandidátů	24
3.2. Tag cloud (Štítkový oblak)	25
3.2.1. Tag cloud záporného zmínění	25
3.2.2. Tag cloud kladného zmínění	27
4. Obsahová analýza	29
4.1. Obsahová analýza kvalitativní	29
4.1.1. Řetězový e-mail 1	29
4.1.2. Řetězový e-mail 2	32
4.1.3. Řetězový e-mail 3	34
4.2. Obsahová analýza kvantitativní	35
4.3. Interpretace výsledků	37
5. Dotazníkové šetření	38
5.1. Interpretace výsledků	39
Závěr	48
Abstrakt	52
Summary	53
Seznam použité literatury	54
Seznam tabulek a grafů	57

Seznam tabulek.....	57
Seznam grafů:.....	57
Seznam příloh	58
Příloha 1	58
Příloha 2	59
Příloha 3	60
Příloha 4	61
Odpovědi	62
Odpověď 1	62
Odpověď 2.....	62

Úvod

S příchodem 21. století se pro mnoho seniorů stal e-mail primárním komunikačním prostředkem a pro značnou část také hlavním zdrojem informací. Díky této korespondenční platformě si starší generace vytvořila svou kvazi sociální síť a přes elektronickou poštu si denně posílají vtipná videa, zajímavosti ze světa, tipy a rady pro zdraví. Vznikl tak nový generační fenomén, který se nazývá řetězový e-mail. Lze rozlišit vícero druhů řetězových e-mailů, převážně podle obsahu. Já se v této práci budu zabývat z velké části pouze řetězovými e-maily s politickým obsahem, které se začaly šířit nejen mezi seniory v posledních deseti letech. Ve většině případů je obsah těchto politicky zaměřených e-mailů lživý a manipulativní. Někdy se v hovorovém a spíše pejorativním tvaru uvádí termín „řetězák“.

Celá problematika řetězových e-mailů s politickým obsahem je pro mne velmi citlivé a blízké téma, neboť jeden z mých rodinných příslušníků je jejich aktivním konzumentem a na základě obsahu řetězových e-mailů si vytváří názor na českou i zahraniční politickou situaci. Zároveň se jedná o jeden z největších komunikačních prostředků šíření dezinformačního obsahu v České republice a dle mého názoru je tento fenomén stále velmi málo probádaný a popsáný.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je komplexně analyzovat problematiku řetězových e-mailů výhradně s politickým obsahem rozesílaných mezi seniory. Tento hlavní cíl lze rozložit do několika menších výzkumných cílů. Jedním z nich je objasnit fungování a základní principy řetězového mechanismu a způsob jeho šíření. Druhým cílem je analyzovat obecný popis obsahu řetězových e-mailů z hlediska četnosti užívání charakteristických prvků a zároveň vybrané obsahy podrobněji rozebrat. Dalším cílem je zjistit, do jaké míry řetězové e-maily s politickým obsahem ovlivňují smýšlení volebního chování seniorů z pohledu psychologického a sociologického. V neposlední řadě také názorně představit práci Českých elfů.

Pro jasné vymezení výzkumného vzorku jsem se rozhodl pro konkretizaci politického obsahu, kdy jsou pro mou analýzu vybrány řetězové e-maily zachycené v čase předvolební kampaně prezidentských voleb v období od 1. 10. 2022 až do 28. 1. 2023. Při této události se předpokládá, že množství dezinformací rozesílaných pomocí řetězových e-mailů bude mít vzestupný charakter. Tento předpoklad vychází ze zkušeností z minulých prezidentských voleb v roce 2018. Dále jsem vymezil

pro svůj výzkum věkovou skupinu respondentů a respondentek, která dosáhla seniorského věku. Jedná se o lidi ve věku 60 a více let. K údajům, zda osoba pobírá starobní důchod, nepřihlížím.

Práce je rozdělena na pět hlavních kapitol. V první kapitole vymezuji základní termíny, jejichž definice považuji za základ k pochopení celé problematiky. Tyto termíny jako dezinformace, misinformace, konspirační teorie nebo fake news mají jednu společnou základní jednotku, kterou je informace. Z tohoto důvodu je nutné pojem informace definovat také. V druhé kapitole se věnuji samotné problematice řetězových e-mailů, jejich jednoduchému vysvětlení a prvním historickým poznatkům. Dále se v této části teoreticky věnuji typickým prvkům nezbytným pro fungování řetězového mechanismu, jako jsou přesvědčovací apely, emocionální prvky a důvěryhodnost odesílatele. V závěru druhé kapitoly se zabývám třemi expertními výzkumy k tomuto tématu a popisuji práci občanského hnutí Čeští elfové, které vytváří a spravuje jedinečnou, veřejnosti nedostupnou databázi řetězových e-mailů s politickými obsahy s názvem Thenidiel. Pro účely mé bakalářské práce jsem požádal o přístup do této databáze a po osobní intervenci vedoucího mé práce doc. Mgr. Pavla Šaradína, Ph.D., u paní magistry Veroniky Krátka Špalkové, která informovala mluvčího hnutí o mé žádosti a já jsem dočasný přístup dostal.

Ve třetí kapitole se věnuji již zmíněné databázi Thenidiel, přiblížím, jaké údaje zaznamenává a vyhodnocuje, s jakými konkrétními nástroji Čeští elfové pracují, také názorně ukážu možné předdefinované grafy či jiná zobrazení detailů zachycených dat. Na základě těchto informací a dostupných nástrojů analyzuji řetězové e-maily se zaměřením na prezidentské volby, konkrétně jaké procentuální zastoupení měly tyto e-maily s vybranou tematikou ze všech zachycených e-mailů.

Cílem mého výzkumu zpracovaného ve čtvrté kapitole je provést dvě různé obsahové analýzy. „Obsahová analýza (content analysis) je metoda, která umožňuje vyvozovat vědecké závěry pomocí systematického a objektivního zkoumání určitých, jasně definovaných charakteristik komunikačních sdělení.“ (Varkočková, 2019, s. 255). Jedná se tedy o vědecký postup analyzování zjištěných dat za použití dvou různých metod – kvantitativní a kvalitativní. Analýza pomocí kvantitativní metody se generalizuje na základě rozboru většího počtu nasbíraných dat, oproti tomu kvalitativní analýza nabízí hloubkový náhled do menšího počtu zkoumaných případů. Metodou obsahové analýzy

se zkoumají komunikační sdělení různého typu, ať již textová, mluvená, obrazová, filmová či jiná (Varkočková, 2019). Pro výzkumný rámec či strukturu obsahové analýzy je nezbytné, vymezit zkoumané komunikační sdělení jako výběrový soubor (sample) a dále definovat kritéria a proměnné, podle kterých se dané sdělení bude následně zkoumat (Varkočková, 2019). Výzkum jsem zahájil 1. 10. 2022 oslovením mého rodinného příslušníka (dědy) o zaslání každého přichozího e-mailu s politickým obsahem na mnou, pro tyto účely, vytvořenou sběrnou e-mailovou adresu s názvem taduv.vyzkum@seznam.cz. Do data ukončení sběru 15. 3. 2023 jsem obdržel celkem 496 řetězových e-mailů s politickým obsahem a z tohoto vzorku jsem jich vyfiltroval 96 obsahujících jakékoli informace spojené s prezidentskými volbami. Díky této časově omezené sběrné metodě jsem získal reprezentativní vzorek několika desítek obsahů řetězových e-mailů. Tento soubor textů jsem podrobil kvantitativní obsahové analýze, která spočívala ve vytvoření seznamu jednotlivých zkoumaných kategorií a konkrétních hodnotících kritérií. Výstupem této kvantitativní analýzy je počet zastoupení daných kritérií a procentuální podíl z celkového vzorku. Pro kvalitativní obsahovou analýzu jsem vybral 4 řetězové e-maily s politickým obsahem zachycené v mé sběrné e-mailové schránce, které z hlediska charakteristických prvků a jednotlivých sdělení podrobněji rozebírám. Ke každému z nich doplňuji statistické informace z databáze Thenidiel.

Další výzkum zpracovaný v poslední kapitole této bakalářské práce jsem chtěl vést kvalitativní metodou zvanou focus group, která spočívá v osobních hloubkových rozhovorech s malou skupinou respondentů a respondentek o dané problematice. Vybral jsem si 4 osoby, o kterých jsem věděl od svého rodinného příslušníka, že řetězové e-maily dostávají do svých schránek a také je dále rozesílají. Tyto osoby jsem požádal o rozhovor, který se měl uskutečnit v posledním týdnu předvolební kampaně, kdy je na základě dat z předchozích voleb prokázáno, že se řetězové e-maily s konkrétním politickým obsahem šíří nejvíce. Nicméně všichni 4 respondenti v průběhu předvolební kampaně před druhým kolem prezidentské volby osobní rozhovor odmítli, a to hned z několika důvodů. Prvním z nich byl fakt, že starší generace, využívající řetězové e-maily jako hlavní zdroj své informovanosti, je často nazývána dezinformátory, kteří šíří lži. Druhým hlavním důvodem byl často odlišný názor na současnou válku na Ukrajině a s kroky české vlády s tím souvisejícími. Vzhledem k těmto okolnostem a jejich neočekávaným obavám z osobního rozhovoru se mnou jsem přistoupil k alternativnímu řešení, vytvoření

jednoduchého anonymního dotazníku tak, aby nikdo neměl obavy z uveřejnění svých odpovědí a názorů. Cílovou skupinou byli senioři, o kterých jsem jednoznačně věděl, že řetězové e-maily s politickým obsahem do svých schránek dostávají. V rámci dotazování jsem postupoval výzkumnou metodou sněhové koule, přičemž jsem využil e-mailového adresáře svého rodinného příslušníka (dědy) k získávání kontaktů na respondenty a respondentky k tomuto výzkumu. Dotazování probíhalo elektronicky i papírově, protože pro část dotazovaných byla papírová verze přehlednější a uživatelsky přívětivější. Těmto respondentům jsem slíbil a zaručil plnou anonymitu a rovněž korektnost při zaznamenávání a zpracovávání jejich odpovědí.

Nejen v české společnosti, ale i v zahraničí fungují řetězové e-maily jako populární nástroj pro rozesílání hoaxů a dezinformací. Podle mnoha dostupných zahraničních zdrojů řetězové e-maily v sobě neobsahují politicky zaměřený text. Podle nich tento typ korespondence obsahuje spíše sdělení související s počítačovou bezpečností. Z tohoto důvodu by se dalo tvrdit, že řetězové e-maily s politicky zaměřeným obsahem rozesílají v takové intenzitě pouze generace českých a slovenských seniorů. Toto tvrzení by bylo však mylné. Na základě mých dotazů na jednoho z členů občanského hnutí s názvem Čeští elfové, které mapuje dezinformační scénu na českém internetu, existují důkazy, že se tento fenomén vyskytuje i v jiných zemích. Přesto je pravda, že se v těchto zemích tato oblast nemapuje a neprozkoumává v takové intenzitě jako to u nás dělají právě Čeští elfové. Dále dodává, že se část dezinformačního obsahu přesunula i na jiné platformy, fungující na podobném mechanismu. V Itálii se například jedná o sociální síť WhatsApp Messenger (Odpověď 1, 16. 3. 2023).

1. Vymezení termínů

Termíny dezinformace, misinformace, konspirační teorie, fake news a hoax mají jeden společný jmenovatel, kterým je klíčové slovo informace. Předání informace je základem lidské komunikace. Původ tohoto mnohoznačného termínu pochází z latinského *informatio*. Tento latinský termín odvozuje svůj zrod z ústředních teorií řecké ontologie a epistemologie, založených na pojmech *typos*, *idéa* a *morphé* (Stodola, 2019). V těchto dobách slovo *informatio* znamenalo vnesení tvaru, zformování. Později se s tímto slovem setkáváme v anglickém jazyce ve tvaru *information*, tedy ve stejném významu, jaký používáme dodnes – zpráva, sdělení. Po celou dobu vývoje člověka se lidský mozek a myšlení vyvíjely v podmínkách, ve kterých byl nedostatek informací běžnou záležitostí. Nicméně v posledních letech se tato záležitost obrátila a většina lidí řeší opačný problém. Jak píše Langer (2007), „v současnosti spíše čelíme nadbytku informací a narážíme na limity jejich ověřování, zasazování do kontextu a schopnosti odlišovat fakta od spekulací a smyšlenek“.

1.1. Dezinformace

Jak již název napovídá, základem dezinformace je informace. Zjednodušená definice termínu dezinformace by mohla znít takto – jedná se o jakoukoliv zkreslenou, či zavádějící informaci, jejíž autor má jediný cíl – záměrně ovlivnit příjemce sdělení. V případě dezinformace je právě záměr odesílatele klíčovým prvkem, na kterém se shodují všechny nalezené definice. Ministerstvo vnitra České republiky (dále MVČR) definuje dezinformaci takto: „Pojem dezinformace znamená šíření záměrně nepravdivých informací, obzvláště pak státními aktéry nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím, s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají.“ (Ministerstvo vnitra České republiky [MVČR], nedatováno). Naopak prvek, který definice dezinformace dělí, je pravdivá složka. Mleziva (2000, s. 26) uvádí, že „má-li být dezinformace účinná, měla by obsahovat i podíl pravdivých informací.“ Jiná definice označuje dezinformaci za „lživou, klamnou a falešnou informaci“ (Nutil, 2018, s. 18).

Ačkoliv by se mohlo zdát, že se jedná o nový fenomén, není tomu tak, nejstarší zmínka pochází z roku 1923, „kdy v rámci ruské tajné policie a zpravodajské služby Státní politická zpráva (GPU) vzniklo speciální oddělení s úkolem šířit dezinformace v rámci zpravodajských operací.“ (Gregor & Vejvodová, 2018, s. 10). Dalším všeobecně známým historickým příkladem dezinformace je to, že Josif Vissarionovič Stalin uvěřil

informaci podstrčené Němci v průběhu druhé světové války. Stalin, který trpěl paranoiou, uvěřil dezinformaci, že jeho nejlepší válečný stratég spolupracuje s Němci, a tak jej nechal popravit. Podle Alvarové (2018, s. 188) si „Rusové tuto zkušenost zatraceně dobře pamatují a od té doby zařadili dezinformace do svého válečného arsenálu.“.

1.2. Misinformace

Termín misinformace už tak široce známým pojmem není a můžeme jej znát spíše z odborné literatury. V českém jazyce existuje mnohem známější synonymum tohoto slova a tím je fáma. Rozdíl mezi dezinformací a misinformací je znatelný, a přesto jsou tyto pojmy mnohdy zaměňovány. Jestliže odesílatel šíří zkreslenou či zavádějící informaci, bez úmyslu ovlivnit a zmanipulovat své okolí, šíří tak misinformaci. MVČR definuje misinformaci jako „nesprávnou nebo zavádějící informaci, která není šířena ani systematicky, ani úmyslně s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří ji přijímají.“ (MVČR, nedatováno). Gregor & Vejvodová (2018, s. 8) přidávají k podobné definici ještě sdělení, že se jedná o misinformaci v případě, kdy je „šířena bez vědomí, že se jedná o lež“. Portál E-bezpečí upozorňuje na fakt, že za misinformaci lze označit také například novinářskou chybu, která je posléze dementována (Kopecký, 2022). Za důležitý poznatek považuji zdůvodnění, kdy se subjektivně misinformace stává informací. „Jestliže se člověk dá přesvědčit o tom, co mu sdělil přítel nebo známý, bude to považovat za informaci. Naproti tomu, bude-li mít pochybnosti, označí tutéž zprávu za fámu.“ (Kapferer, 1992, s.17).

1.3. Konspirace

Slovo konspirace se překládá jako spiknutí, komplot nebo tajná dohoda. Konspirační teorie jsou světoznámým fenoménem a zcela jistě každý z nás alespoň o jedné slyšel. Konspirační teorie znamená teorii spiknutí. Podstatou této teorie je víra v příběh, že naše životy někdo, kdo k tomu má důvod, řídí (Gregor & Vejvodová, 2018). Důvody činitelů mohou být různé, ale nejčastěji je to zisk moci či zbohatnutí. „Zastánci konspiračních teorií obvykle tvrdí, že těmito činiteli jsou vlády, tajné služby, mocné korporace nebo mezinárodní organizace, tajné spolky, představitelé určitých národů či náboženství“ (Nutil, 2018, s. 19). Důležité je říci, že podstatou konspirační teorie je fakt, že nestojí na žádném objektivním základě a pro společenství, které konspirační teorii věří, je právě neexistence objektivního základu důkazem toho, že se činitelé snaží důkazy zničit.

„Do karet konspiračních teorií hraje i to, že nám dávají pocit výjimečnosti.“ (Gregor & Vejvodová, 2018, s. 50). Pro lepší ilustraci problematiky uvádím český příklad konspirační teorie, která zjednodušeně říká, že vlády západních zemí mají v plánu zinscenovat falešné exploze jaderných elektráren na Ukrajině jen proto, aby mohly začít obyvatelům rozdávat jodové tablety vyrobené společností Pfizer, které budou ve skutečnosti očkováním proti onemocnění COVID-19 (Nechvátal, 2022, 4:40). Dalším příkladem je konspirační teorie stvořená po posledních českých prezidentských volbách, která tvrdí, že prezidentské volby na Slovensku, ve Francii a v České republice byly zmanipulované kvůli „americkému sčítacímu softwaru“, a proto byl procentuální výsledek podobný ve všech zmíněných zemích (Pika, 2023).

V obou těchto případech lze nalézt jednoznačné prvky konspirace. Jde o spiknutí, které koná určitý činitel (západní země, americký sčítací software), má svůj konkrétní důvod, ale ani jedna z uvedených konspirací nestojí na objektivním základě.

1.4. Fake-news

Bývalý prezident Donald Trump je jedním z největších popularizátorů termínu fake-news, který tímto moderním a chytlavým souslovím označoval jakýkoli obsah kriticky zaměřený proti své osobě nebo jeho politice. Všeobecný Collinsův slovník tento termín vybral jako slovo roku 2017 [Word of the Year for 2017] (BBC, 2017). Definice pojmu fake news je totožná s termínem dezinformace. Gregor a Vejvodová (2018, s. 8) zmiňují: „v případě fake news totiž nejde o nic jiného než o dezinformace.“ V této práci jej zmiňuji pouze kvůli jeho oblíbenosti užívání a také politické významnosti.

1.5. Hoax

„Podvodná, mystifikační, varovná či žertovná klamná zpráva. Je obvykle nevyžádaná a obsahuje výzvu k dalšímu šíření.“ (Nutil, 2018, s. 19). V českém jazyce se definici hoaxu nejvíce přibližuje známý hovorový pojem kachna. Společným znakem všech hoaxů je nabádání k dalšímu sdílení. „Hoax obvykle obsahuje nějakým způsobem vyhrocené, lákavé, emotivní téma a případně dramatický popis události.“ (Nutil, 2018, s. 140). Tento fenomén je rozšířený zejména díky sociálním sítím, zvláště pak e-mailové korespondenci. Hoax začíná lákavým titulkem, který by měl upoutat pozornost. Tvůrce hoaxů často spoléhá na princip autority – „to znamená, že se zaštiťují známými osobnostmi ať už se jedná o přímé doporučování, nebo třeba připisování

falešných výroků slavným lidem, anonymními experty, vědci anebo velkými institucemi či firmami.“ (Nutil, 2018, s. 140).

2. Řetězové e-mail

E-mail neboli elektronická pošta, je v současné době nezbytnou součástí každého aktivního člověka na internetu, i když je často považována za zastaralou a pomalou formu elektronické pošty. Nicméně pro založení účtu jakékoliv sociální sítě je potřeba právě e-mailová adresa, přes kterou se účet verifikuje. Je oblíbený svou jednoduchostí zejména mezi staršími lidmi, neboť k odeslání elektronické pošty nepotřebují mít žádné složité počítačové schopnosti. Postupem času počet seniorů, jako e-mailových uživatelů, přibývá. Každý z nich si vytváří svůj adresář jmen složený ze svých známých, kterým alespoň jednou za čas poslal e-mail se zajímavostí ze světa nebo tip či radu do života od autora, kterého velmi často ani neznají. Tímto procesem se tvoří řetěz e-mailu nebo také řetězový e-mail. Jedná se tedy o mechanicky přeposílanou elektronickou zprávu, kterou napsal někdo jiný (Čeští elfové, nedatováno). Dle Českých elfů si převážně senioři posílají 3 typy e-mailové korespondence rozlišené podle jejich obsahu. Apolitický, skrytě politický a otevřeně politický (Čeští elfové, nedatováno). Skrytě politický typ obsahu je retro nostalgický a dal by se zjednodušeně vyjádřit souslovím „dříve bylo líp“. Třetí typ je otevřeně politický, velmi často agresivní, emotivní a manipulativní. „Celkové vyznění těchto zpráv směřuje stejným směrem, jakým míří ruská zahraničně-politická propaganda – proti jednotě EU, proti NATO, proti USA“ (Čeští elfové, nedatováno). Drtivá většina e-mailů v internetovém prostoru je neškodná, nezávadná a apolitická.

Charakteristika řetězového mechanismu není pouze o neznalosti autora dané zprávy. Tento mechanismus nikterak nefunguje na uměle vytvořeném algoritmu tak, jako například sociální síť Facebook, ale jedná se o velmi jednoduchý, spontánní a základní slabiny lidského vnímání využívající proces. Aby byl skutečně úspěšný, musí přitáhnout pozornost vyhoceným, emotivním tématem a co nejefektivněji motivovat k dalšímu šíření. Přeposlaný řetězový e-mail obsahuje přesvědčovací činitele, které „odpovídají Aristotelovým formám rétoriky: étos, logos a patos, kde étos odkazuje na přesvědčovací apel odesílatele, logos na apel založený na důvěryhodnosti informace a patos na apel založený na emocionální reakci.“ (Kibby, 2005, s. 784).

Všeobecně známé výzvy jsou fráze: „přepošlete to všem svým přátelům“ nebo „když to nepošleš dál, budeš mít 7 let smůlu“. V řetězových e-mailech s politickým obsahem jsou nejobvyklejší fráze: „Sdílejte, než to smažou!“ nebo „Posílejte dál, tohle nám média tají!“.

2.1. První poznatky

Elektronická pošta se zcela jistě neřadí mezi první nástroje šíření řetězových informací. Velmi podobný mechanismus se totiž objevuje v dávné historii v podobě ručně psaných papírových dopisů, které se nazývaly řetězové dopisy. Ty využívaly iracionálních přání a obav příjemců, vyhrožovaly neštěstím a slibovaly odměny, které se zdály být důvěryhodné (Kibby, 2005). „Během první světové války si Američané i Evropané posílali řetězovými dopisy zbožné výzvy za mír nebo vítězství.“ (Solly, 2020). Pravděpodobně nejznámějším řetězovým dopisem 20. století byl „pyramidová hra“, což byly „dopisy, které obsahovaly seznam pěti nebo šesti jmen a adres. Příjemci byli požádáni, aby poslali deset centů osobě na prvním místě. Poté ji odstranili ze seznamu a na nově uvolněné poslední místo napsali své vlastní kontaktní údaje a předali řetěz novým účastníkům.“ (Solly, 2020).

V 80. letech 20. století se s rozmachem hackerské éry objevují první řetězové e-maily ve Spojených státech. Jejich obsah byl silně spojován s počítačovými viry a dodnes tvoří značnou část řetězových e-mailů falešná varování před viry nebo jiná sdělení související s počítačovou bezpečností (Heyd, 2008). Čím více se široká veřejnost na internetu zapojuje, tím jsou řetězové e-maily podobného typu na vzestupu. O nejstarším doloženém řetězovém e-mailu, který nesouvisí s virovou tematikou píše Heyd (2008, s. 4): „Informace, která se začala šířit poštovními schránkami v roce 1994, sděluje, že společnost Microsoft chce koupit katolickou církev.“.

2.2. Způsob šíření

Řetězové informace v e-mailové korespondenci disponují z hlediska efektivnosti velmi významným prvkem, který celému řetězovému mechanismu dodává důvěryhodnost a svým způsobem validitu přijatého sdělení. Tím prvkem je osobní doporučení. „Výzkumy všech marketingových metod na světě ukazují, že lidé před politickou reklamou a jinými metodami často preferují doporučení nebo zkušenost svých blízkých, známých a kamarádů.“ (Alvarová, 2018, s. 214). Řetězový mechanismus funguje na stejném principu jako výběrová metoda s názvem sněhová koule (anglicky Snowball sampling method) užívaná v sociologii. „Metoda spočívá v počátečním vyhledání několika osob a poté v kontaktování těch dalších členů skupiny, na které již vybraní lidé odkázali.“ (Řehák, 2018). Výběr vzorku sněhovou koulí může

být užitečným způsobem, jak provádět „výzkum lidí se specifickými vlastnostmi, které by jinak bylo obtížné zkoumat.“ (Nikolopoulou, 2022).

2.3. Šířitel

Podobným způsobem se šíří řetězové e-maily s politickým obsahem, které fungují v takové intenzitě díky potenciálu osobního doporučení. Z tohoto důvodu se lze domnívat, že důvodem šíření řetězových e-mailů u seniorů je psychologický efekt strachu z osamocení. Toto tvrzení se mimo jiné opírá o veřejnou zprávu z výzkumu společnosti STEM, která se zabývala „šířiteli dezinformací“, tedy lidmi přeposílající a sdílející dezinformační obsah, které si autoři rozdělili na skupiny spontánní a expertní. Spontánní šířitelé jsou neznalí své činnosti, a naopak šířitelé expertní jsou přesvědčeni o tom, že velmi dobře rozumí principu celého konání. Podle výzkumu je nejčastější motivací šíření dezinformačního obsahu u skupiny spontánních osamělých seniorů právě „být v kontaktu s okolím a vrstevníky.“ (STEM, 2020). Charakteristikou této skupiny je podle tohoto výzkumu právě přeposílání e-mailů.

Šíření řetězových e-mailů s politickým obsahem postupuje ve vlnách a tvoří pavučinu e-mailových adres. Hlavními hybateli řetězového mechanismu jsou lidé, kteří takových e-mailů pošlou desítky denně nejméně na sto adres ze svého adresáře. Rozhovor s tzv. „superšířiči“ zprostředkovali reportéři Ondřej Golis a Zuzana Černá pro pořad Reportéři ČT. Z reportáže je zřejmé, že se u skupiny „superšířičů“ objevuje faktor ztráty vlivu v podobě resentimentu. Jinými slovy jsou těmito hybateli senioři, kteří za minulého režimu měli nějaký vliv a nyní mají oprávněný pocit, že vliv ztratili a jeho kompenzací je posílání velkého množství řetězových e-mailů s politickým obsahem (Reportéři ČT, 2023). Tento typ seniorů spadá, podle již zmíněného výzkumu společnosti STEM, mezi expertní šířitele dezinformací, pro něž je přeposílání řetězových e-mailů „prodloužením vlivu, na který je zvyklý a potvrzením statusu a autority“ (STEM, 2020). Podle tohoto výzkumu je velmi silnou motivací u skupiny expertních seniorů právě nostalgie a pocit, že se ztrácí „jejich“ svět a úcta ke světu, ve kterém byl tento člověk vlivný.“ (STEM, 2020). Do popisu profilu takového seniora nejlépe sedí termín „názorový vůdce“ (anglicky opinion-maker), jehož názory byly dříve brány s respektem a nyní mu tento pocit může chybět. Z tohoto důvodu nepřekvapí fakt, že se s reportéry Golisem a Černou „superšířiči“ aktivně o své činnosti bavili. „Konečně někdo přišel, věnoval se jim a zajímal se o jejich názory“ (Odpověď 2).

Senioři, kteří zcela nechápou dosah šíření rozesílání řetězových e-mailů s politickým obsahem a jejich posílání berou jako nezbytnou socializaci, jsou spíše oběťmi tohoto fenoménu. Nelze je tedy považovat za dezinformátory, neboť nejednají v úmyslu ovlivnit nebo manipulovat okolí. Informacím, které jim známé adresy pošlou, věří na základě osobního doporučení. Podle definice jsou tedy spíše misinformátory. Opakem jsou senioři, kteří řetězové e-maily posílají s vědomím dopadu řetězového mechanismu a jednají tak v úmyslu dostat e-mail k co nejvíce adresátům. Tito senioři jsou mnohdy zatrpklí a mají pocit celoživotní křivdy. V minulém režimu měli pocit moci a v nynější době je tento pocit pouze iluzí, kterou se snaží překrýt rozesíláním stovek řetězových e-mailů s politickým obsahem denně.

2.4. Odesílatel nula

Řetězový e-mail s politickým obsahem lze přeložit do epidemiologické terminologie jako biologický virus, který v sobě nese genetickou informaci a musí u něj vždy existovat první pacient nula, aby se jeho existence rozšiřovala. Virus se šíří ve vlnách a není jednoduché jej zastavit. S řetězovými e-maily je to velmi podobné, a proto tato podkapitola nese název Odesílatel nula.

O prvotních odesílatelích řetězových e-mailů s politickým obsahem se toho ví velmi málo. Jejich jediná digitální stopa v prostředí e-mailové komunikace je pouze jejich vlastní adresa, která může být při dalším přeposílání řetězového e-mailu odesílatelem jednoduše vymazána. Odesílatel nula může a zároveň nemusí být autorem obsahu řetězového e-mailu. Pokud je autorem, celý obsah řetězového e-mailu napíše, vymyslí nebo vytvoří. Výzkum STEM (2020) o autorech dezinformací napsal: „Jde o méně než 1 % obyvatel, a tedy skupinu těžko postižitelnou jednorázovým měřením.“. Pokud odesílatel nula autorem obsahu není, text odněkud vykopíruje, nejčastěji kopírovanými jsou dezinformační články z webových stránek (Aeronet.cz, Protiproud.cz).

Situace, kdy proběhne transformace informace biologického viru, aby byl silnější a efektivnější, je v přenesení do problematiky řetězových e-mailů stejná. Odesílatel nula může odeslat textový dokument o dvou větách a po nějaké době je stejný e-mail zachycen s rozsáhlejším obsahem například o deseti souvětích. Může proto nastat proces transformace informace, během kterého se informace ve vlnách postupným šířením přidávají a nabalují. Sdělení pak může být zcela rozdílné, než jaké odesílatel nula zamýšlel.

2.5. Click-bait

Řetězový e-mail musí zaujmout na první pohled, v opačném případě je celý mechanismus ohrožen z důvodu příjemcova nezájmu. Klíčovým prvkem je předmět e-mailu, který ve své podstatě slouží jako návnada (click-bait) a je to zároveň také první věc, podle které příjemce primárně filtruje seznam svých doručených e-mailů. Click-bait je „odkazová/klikací návnada v titulku, mající za cíl vyvolání zvědavosti a upoutání pozornosti za každou cenu.“ (Nutil, 2018, s. 140). Zpravidla má tato praktika za cíl, uměle zvýšit návštěvnost na webových stránkách za účelem monetizace z reklam (Nutil, 2018). Předmět řetězových e-mailů s politickým obsahem často obsahuje emočně zabarvená slova a hodnotící projevy. Typickým znakem pro předmět řetězových e-mailů je zesílená interpunkce, která posiluje důraz celého sdělení. Pro ilustraci uvádím tři příklady předmětů, které jsem zkopíroval z řetězových e-mailů s politickým obsahem, zachycené ve své sběrné adrese.

Příklad předmětu 1: „Hajzl – jinak se to nedá říci!“

(e-mail zachycen 27. 1. 2023)

Příklad předmětu 2: „Válečný štváč Petr Pavel se vybarvil!!“

(e-mail zachycen 27. 1. 2023)

Příklad předmětu 3: „Uchraňme si Babiše za každou cenu!“

(e-mail zachycen 9. 1. 2023)

2.6. Výzkumy

Jak jsem nastínil v Úvodu, řetězové e-maily s politickým obsahem nejsou dle svědectví jednoho z anonymních členů Českých elfů výhradně českým fenoménem, pouze se v ostatních zemích tato problematika neřeší a nehlídá v takové intenzitě jako u nás. Řetězové e-maily se ve Spojených státech amerických (USA) znatelně zviditelnily až během kampaně popírající výsledky prezidentských voleb v listopadu 2020. Každopádně tento fenomén funguje s největší pravděpodobností po celém světě již delší dobu. Nicméně v západních zemích si zatím příliš neuvědomují, jak závažný vliv může tento jev v podobě tiché pošty na společnost mít. Podle mnou zjištěných informací neexistují v ostatních zemích žádná podobná hnutí, která by řetězové e-maily s politickým obsahem zpracovávala a dostatečně o této problematice informovala tak, jako to u nás dělá hnutí Českých elfů. Toto hnutí motivuje nejen vědce ze sociálních

a humanitních věd, ale i novináře a reportéry k tomu, aby byl tento fenomén odborně zkoumán a bylo o něm zvyšováno povědomí ve společnosti. (Odpověď 1)

Jeden z prvních výzkumů, zpracovaných pro Nadaci 02 společnostmi Ipsos Research a Elpida, v září roku 2018 ukázal, že se s řetězovými e-maily setkala přes 90 % seniorů využívajících internet a 20 % z nich přiznává, že se podílí i na jejich dalším přeposílání, což je asi 200 tisíc seniorů (Čeští elfové, nedatováno). Ovšem 10 % seniorů uvedlo, že se nikdy s žádnými dezinformacemi v řetězových e-mailech nesetkalo, nebo je nepoznalo (ČT24, 2018). Další výzkum jménem Starci na netu ve spolupráci s Univerzitou Palackého v Olomouci a Seznam.cz zjišťoval, jak se dospělí uživatelé chovají v online prostředí. Do výzkumu se zapojilo celkem 1072 respondentů (z toho 64 % mužů a 36 % žen) z celé ČR, přičemž řetězové e-maily, „které varují před různým nebezpečím (např. migrace), rozšiřuje 47 % osob starších 65 let a 38 % osob ve věku 55–64 let“ (Kopecký et al., 2018). Dále pak výzkumná agentura Ipsos realizovala ve spolupráci se středoevropským výzkumným konsorciem Central European Digital Media Observatory (CEDMO) čtyři vlny výzkumu, které se zaměřovaly na názory české a slovenské populace týkající se dezinformací v souvislosti s válkou na Ukrajině. Ve dnech 30. 6. až 7. 7. 2022 se realizovala čtvrtá vlna tohoto výzkumu zkoumající dopad řetězových e-mailů na reprezentativním vzorku populace starší 18 let. 1003 respondentů pocházelo z České republiky a 1042 respondentů ze Slovenska. Z tiskové zprávy vyplývá, že 37 % Čechů a 25 % Slováků dostává řetězové e-maily, z nichž 32 % Čechů a 20 % Slováků řetězové e-maily dále nepřeposílá. V obou zemích je však shodné procento (5 %) těch, kteří je přeposílají dále. „Nejčastěji tyto e-maily dostává nejstarší generace, nejvíce je pak přeposílají lidé se základním vzděláním, a to napříč všemi věkovými skupinami.“ (Ipsos, 2022).

2.7. Čeští elfové

Studenti, lékaři, učitelé, hasiči, podnikatelé, umělci, řemeslníci, vědci, policisté, vojáci a řadu dalších profesí vykonávají Čeští elfové. Občanská iniciativa skládající se z občanů, kteří denně mapují hlavní politické narativy šířící se nejen řetězovými e-maily. Upozorňují na konkrétní aktéry, šířitele dezinformací a negativní dopady, které mají na formování volebních preferencí vliv. Toto občanské hnutí pracuje na základě dobrovolnosti a nezávisle na jakékoliv instituci (Čeští elfové, nedatováno).

Původ záměru, názvu a celého „know how“ pochází z Pobaltských států, kde se začali elfové seskupovat již před devíti lety, kdy Rusko v roce 2014 anektovalo Krym. Litva, Estonsko a Lotyšsko mělo po anexi Krymu strach, že jsou dalším strategickým cílem Ruska a mohou tak opět ztratit svou suverenitu. Rusko již v této době používalo dezinformace jako formu hybridní hrozby. Dezinformační narativy šířící se z východu se snažily například Litvu znevážit tím, že naznačovaly, nebo dokonce přímo prohlašovaly, že „nezávislost na Rusku (stejně jako členství v EU) přinesly pouze vyhlazení a ekonomickou nestabilitu.“ (Euronews, 2017). Původně bylo cílem bojovat s internetovými trolly¹. „Právě proti těmto mytickým stvořením často bojovali ve fantasy románech či severských pověstech tvorové jménem elfové.“ (Zelenka & Prchal, 2017). Čeští elfové měli od počátku stejný cíl jako jejich kolegové z Pobaltských zemí. Vnést do online diskuse oponentní názor, aby ostatní lidé nenabýli dojmu, že dezinformacím, které trollové šíří, věří všichni. Zároveň se Čeští elfové zaměřili na problém řetězových e-mailů a vytvořili jejich databázi, která je v evropském měřítku svým rozsahem jedinečná.

Databáze řetězových e-mailů s názvem Thenidiel je plná verze, která má zabezpečený přístup a mohou s ní pracovat jen uživatelé, jejichž identitu sami Čeští elfové ověří. „Na základě požadavků bezpečnostních složek státu neposkytují přístup třetím stranám formou kopií, neumožňují její automatizované dálkové zpracování a netolerují pokusy o její automatické stahování a kopírování.“ (Čeští elfové, nedatováno). Thenidiel nabízí náhled do všech řetězových e-mailů, které zachytí. Zachytit takový e-mail lze jedinečně přímým zasláním na sběrnou adresu, ze které se obsah dále analyzuje. Čeští elfové používají adresu posli.retezak@seznam.cz. Díky této metodě zachytí elfové 1–5 % z celkového počtu řetězových e-mailů v kybernetickém prostoru. Pro analýzu používají kvalitativní metodu a podrobně se věnují každému zachycenému e-mailu, které dále rozřazují dle kritérií a usnadňují tím uživatelský přístup. V roce 2021 spustili Čeští elfové databázi Eldariel, do které má přístup široká veřejnost bez nutnosti registrace. Obsahy jsou z důvodu bezpečnosti zkráceny, aby nedocházelo k šíření a zneužívání dezinformačních narativů. Účelem spuštění databáze Eldariel má být podle Víta Kučíka, mluvčího Českých elfů: „možnost veřejnosti nahlédnout,

¹ anonymní účastníci diskusí na sociálních sítích, kteří mají za úkol „vyprovokovat ostatní uživatele k emotivní reakci nebo oslabit věcnou debatu“

co chodí do schránek jejich rodičům a prarodičům, posoudit, do jaké míry je obsah autentický nebo umělý“ (Martinek, 2021).

3. Analýza na základě databáze Thenidiel

Thenidiel je plná databáze zachycených řetězových e-mailů s politickým obsahem spravovaná občanským hnutím Čeští elfové. V této databázi bylo ke dni 10. 4. 2023 zachyceno celkem 17 004 řetězových e-mailů s politickým obsahem. Nutno podotknout, že se tyto politické obsahy mnohdy opakují a nejedná se o 17 004 obsahově originálních řetězových e-mailů. Jednotlivé řetězové e-maily Čeští elfové třídí do různých kategorií podle obsahu a každému e-mailu přiřadí štítek a zmínění, ID e-mailu a zapíše datum zachytu. Štítek znamená oblast, které se e-mail týká (např. prezidentské volby). Zmínění odpovídají obsahové povaze daného řetězového e-mailu, nejčastěji jména osobností, názvy států a měst nebo názvy událostí a smluv (např. zmínění Minské dohody). Zároveň pro rychlejší orientaci v databázi jsou jednotlivá zmínění podbarvená na základě charakteru konkrétního e-mailu. Záporné zmínění červenou barvou, kladné zelenou barvou a neutrální modrou barvou. Pro účely mé bakalářské práce jsem pracoval s řetězovými e-maily pod štítky s názvy prezidentské volby a politika česká. Dále jsem se zabýval e-maily se zmíněními nejvýraznějších a favorizovaných kandidátů na prezidenta republiky Petra Pavla a Andreje Babiše. Další skupina e-mailů, se kterou jsem pracoval, má přiřazené zmínění senioři. Tato skupina se většinou označuje kladně nebo neutrálně, a naopak záporný vztah je velmi ojedinělý (databáze Thenidiel).

Nejen podle výše uvedených parametrů jako je ID e-mailu, štítek či datum zachytu, ale také na základě přílohy, obsahové fráze nebo předmětu můžeme e-maily vyhledávat, filtrovat nebo vytvářet vývojové grafy. V celé databázi si můžeme vytvořit podle svých požadovaných preferencí různé předdefinované grafy:

- HISTORIE řetězového e-mailu znázorňuje vývoj počtu e-mailových adres, na které byl doručen vybraný řetězový e-mail v daném časovém období, kde osa x znázorňuje časovou linku a osa y počet e-mailových adres. Dále je možné zjistit celkový počet cílových e-mailových adres, do kterých byl vybraný řetězový e-mail doručen. S tímto typem grafu včetně jeho vyobrazení dále pracuji v následující kapitole.
- TIME PROGRESS (Vývoj v čase)
- TAG CLOUD (Štítkový oblak)

3.1. Time progress (Vývoj v čase)

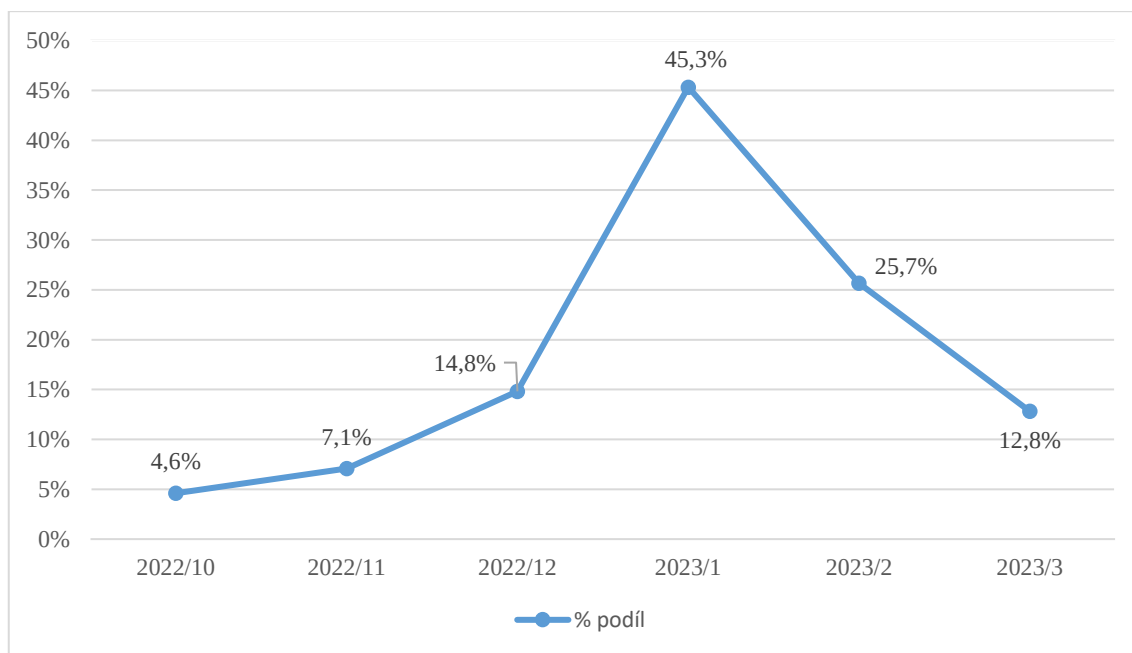
Typ grafu, který udává kolik % z celkového počtu Českými elfy zachycených e-mailů obsahovalo vybraný štítek nebo zmínění za určité časové období. Osa x znázorňuje časovou linku, osa y procentní podíl zachycených e-mailů.

3.1.1. Štítek prezidentské volby

V této analýze jsem sledoval změny podílu řetězových e-mailů s tematikou prezidentských voleb, tedy se štítkem prezidentské volby, vůči všem zachyceným řetězovým e-mailům v čase. Jinými slovy jsem analyzoval, v jaké míře se šířila sdělení související s tematikou prezidentských voleb pomocí tohoto fenoménu. Po vygenerování grafu pro dané časové období (1. 10. 2022 – 15. 3. 2023) jsem zjistil, že v lednu, měsíci konání prezidentských voleb, se téměř polovina všech Českými elfy zachycených e-mailů týkala těchto voleb.

Níže uvedený graf 3.1 zobrazuje průběh zachycování řetězových e-mailů se štítkem prezidentské volby v rozmezí dnů 1. 10. 2022 až 15. 3. 2023, což je znázorněno na ose x, osa y nám udává procentuální podíl těchto e-mailů ke všem v tomto období zachyceným. V prvním analyzovaném měsíci říjnu je procentuální podíl e-mailů týkajících se prezidentských voleb 4,6 %. V listopadu je tento podíl již 7,1 % a v prosinci pak 14,8 %. Z těchto údajů je patrný nárůst zachycených e-mailů se štítkem prezidentské volby. Šíření těchto řetězových e-mailů dosáhlo vrcholu v lednu 2023, kdy se 45,33 % ze všech zachycených e-mailů týkalo prezidentských voleb. Následující měsíce již podíl klesal, v únoru bylo zachyceno 25,7 % a k 15. 3. 2023 pak 12,8 % řetězových e-mailů s obsahem spojeným s prezidentskými volbami (databáze Thenidiel).

Graf 3.1 TIME PROGRESS-štítek prezidentské volby

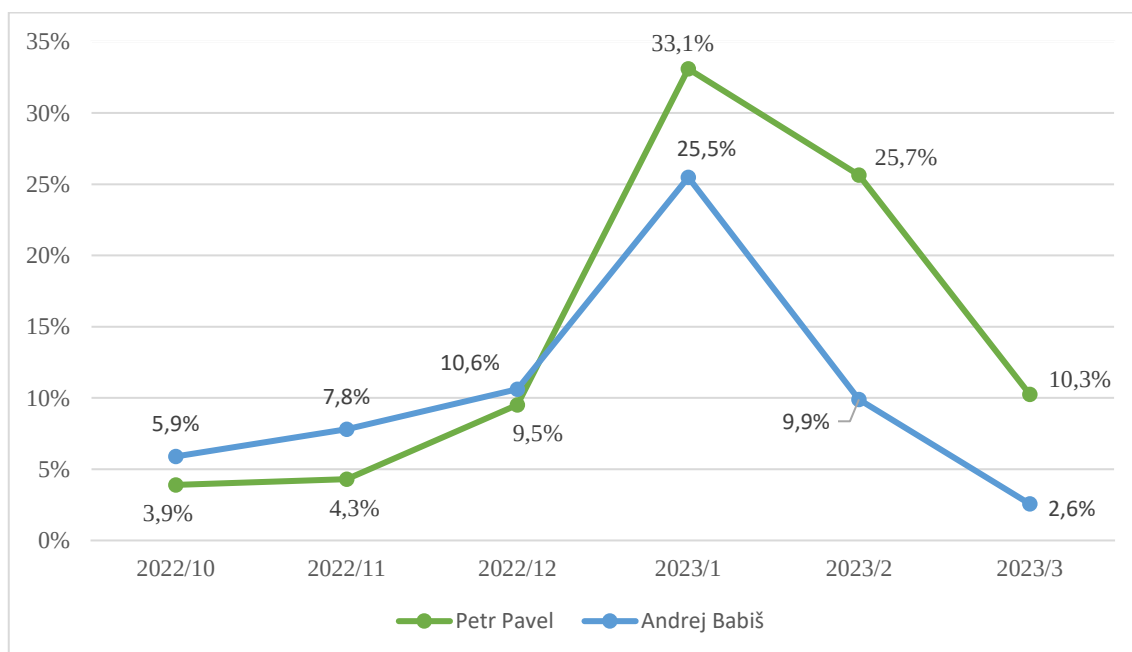
Zdroj dat: databáze Thenidiel

3.1.2. Zmínění prezidentských kandidátů

Stejným postupem jako v podkapitole 3.1.1. jsem analyzoval výši podílu všech zachycených řetězových e-mailů týkajících se dvou konkrétních prezidentských kandidátů Andreje Babiše a Petra Pavla vůči všem zachyceným řetězovým e-mailům. Základními kritérii tedy bylo časové období od 1. 10. 2022 do 15. 3. 2023 a zmínění již uvedených prezidentských kandidátů.

Graf 3.2 zobrazuje vývoj procentuálního podílu zachycených řetězových e-mailů obou vybraných prezidentských kandidátů v daném časovém období. V prvním měsíci tohoto období se větší podíl e-mailů týká se A. Babiše, a to 5,9 % z celkového počtu zachycených e-mailů, kdežto podíl P. Pavla je 4 %. V následujících měsících podíl u obou kandidátů mírně roste, v říjnu podíl e-mailů se zmíněním A. Babiš je 7,8 % a P. Pavel 4,3 %, v listopadu je to pak podíl 10,6 % e-mailů spojených s A. Babišem a 9,5 % e-mailů spojených s P. Pavlem. Vzestup nastal ve volebním měsíci lednu 2023, kdy podíl zachycených řetězových e-mailů se zmíněním jednotlivých kandidátů vůči celkovému počtu zachycených e-mailů, je 25,5 % se zmíněním A. Babiš a 33,1 % se zmíněním P. Pavel. V dalších měsících nastává pokles, v únoru je tento podíl 9,90 % e-mailů týkajících se A. Babiše a 25,7 % týkajících se P. Pavla, k 15. 3. 2023 pak podíl 2,6 % e-mailů spojených s A. Babišem a 10,3 % spojených s P. Pavlem (databáze Thenidiel).

Graf 3.2 TIME PROGRESS-zmínění prezidentských kandidátů (AB X PP)

Zdroj dat: databáze Thenidiel

3.2. Tag cloud (Štítkový oblak)

Jedná se o zajímavou populární zobrazovací alternativu k tradičním formám grafů. Základní myšlenka spočívá v tom, že štítkový oblak poskytuje grafickou navigaci nejužívanějších štítků, které se nacházejí v textech. Velikost písma štítků je proporcionální dle četnosti užívání (Andrews, Helic, Strohmaier, & Trattner, 2011). Jak jsem již uvedl ve třetí kapitole, Čeští elfové rozlišují zmínění na záporná, kladná a neutrální. Právě díky určené povaze informace nebo obsahu e-mailu k jednotlivým zmíněním lze analyzovat charakter, názvy, četnost nebo průměr nálezu jednotlivých zmínění k vybraným štítkům za dané časové období.

3.2.1. Tag cloud záporného zmínění

Ve své bakalářské práci jsem se také věnoval analýze záporných zmínění, která se nejčastěji objevovala ve spojitosti s řetězovými e-maily označenými štítkem prezidentské volby. Analyzuji názvy, počty a průměry u jednotlivých záporných zmínění. Zkoumané časové období je vymezeno na rozmezí dnů 1. 10. 2022 až 15. 3. 2023.

Grafy 3.3 a 3.4 názorně zobrazují procentuální průměr deseti nejužívanějších záporných zmínění, která byla v daném časovém období zaznamenána v souvislosti s řetězovými e-maily se štítkem prezidentské volby. Z analýzy vyplývá, že nejvyšší průměr záporného zmínění s výsledkem 15,4 % je P. Pavel. Druhým nejčastějším

Graf 3.3 Tag cloud pro záporná zmínění štítu prezidentské volby

Entity	% podíl
P. Pavel	15.5%
P. Fiala	7.5%
česká vláda	4.8%
D. Nerudová	4.7%
Ukrajina	4.4%
USA	3.5%
NATO	2.8%
V. Rakušan	2.3%
Česká televize	2.1%
Evropská unie	2.0%

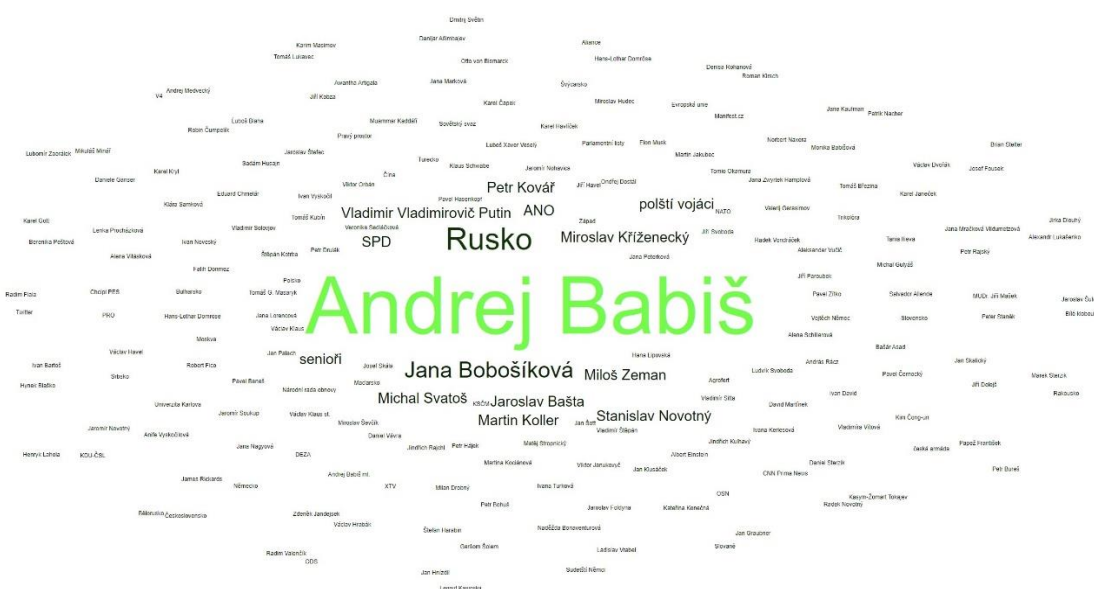
26

3.2.2. Tag cloud kladného zmínění

Tak jako v předchozí podkapitole analyzuji záporná zmínění, v této podkapitole bych se rád zaměřil na zmínění kladná, která se nejčastěji objevovala ve spojitosti s řetězovými e-maily označenými rovněž štítkem prezidentské volby. Také u kladných zmínění analyzuji jejich názvy, počty a průměry. Zkoumané časové období je stejné tedy od 1. 10. 2022 do 15. 3. 2023.

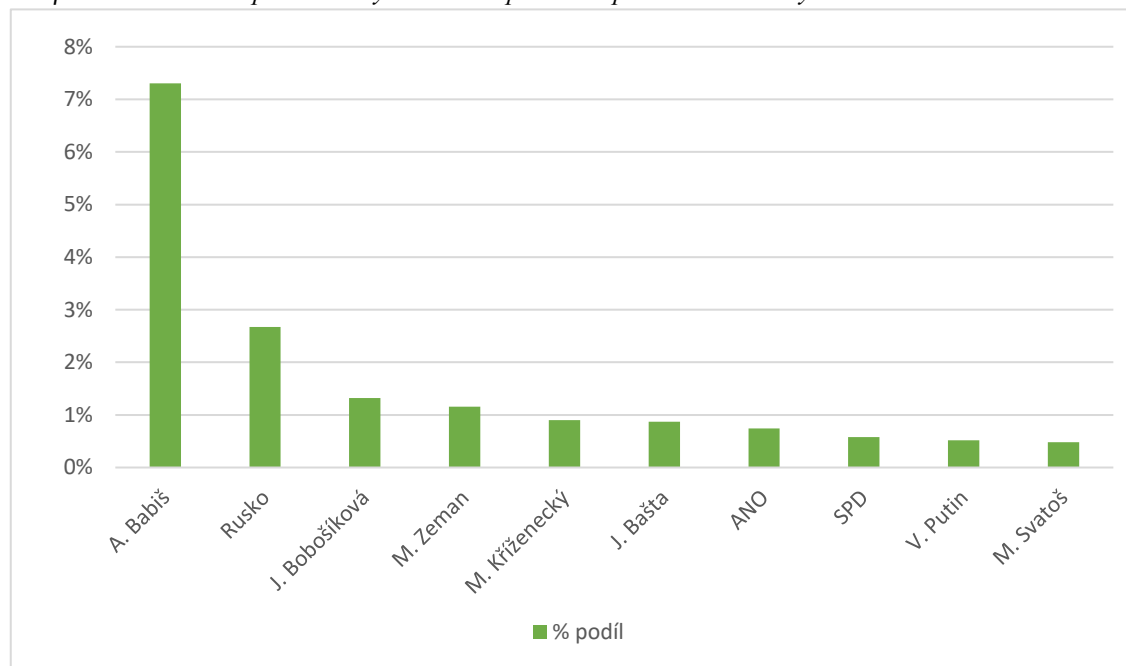
V grafech 3.5 a 3.6 je názorně zobrazen procentuální průměr deseti nejužívanějších kladných zmínek, která byla v daném časovém období zaznamenána v souvislosti s řetězovými e-maily se štítkem prezidentské volby. Nejčastěji je v těchto řetězových e-mailech zmíněn A. Babiš, a to v 7,3 %, druhým nejčastějším zmíněním v řetězových e-mailech s tematikou prezidentských voleb je pak Rusko 2,7 %. Dále s 1,3 % Jana Bobošíková a na čtvrtém místě se v této analýze umístil tehdejší prezident republiky Miloš Zeman s 1,16 %. Další kladná zmínění jsou již s průměrem pod jedno procento z počtu e-mailů se štítkem prezidentských voleb. Na pátém a šestém místě jsou zmiňováni Miroslav Kříženecký (0,9 %) a Jaroslav Bašta (0,9 %). Na dalších místech pak hnutí ANO (0,74 %), politická strana SPD (0,6 %), ruský prezident Vladimir Putin (0,5 %). Analyzovanou skupinu 10 nejčastějších zmínek uzavírá Michal Svatoš s 0,5 % (databáze Thenidiel).

Graf 3.5 Tag cloud pro kladná zmínění štitku prezidentské volby

Zdroj dat: databáze Thenidiel

Graf 3.6 Procentuální podíl kladných zmínění pro štítek prezidentské volby

Zdroj dat: databáze Thenidiel

4. Obsahová analýza

Na vybraném vzorku řetězových e-mailů jsem se rozhodl provést a vyhodnotit obě metody obsahové analýzy, tedy jak kvalitativní, tak kvantitativní. Zjištěné výsledky obou metod jsou zajímavé, vypovídající a užitečné. V rámci výzkumu jsem provedl jak hloubkový rozbor jednotlivých sdělení, tak analýzu četnosti charakteristických prvků právě pro řetězové e-maily.

4.1. Obsahová analýza kvalitativní

Ze vzorku 96 řetězových e-mailů s politickým obsahem jsem vybral čtyři různé e-maily a podrobil je detailní analýze. Jednotlivé e-maily jsou zkoumány z několika hledisek, a to například obsah daného e-mailu, jeho grafická stránka a použitý jazyk. Všechny e-maily jsou podrobeny detailnímu zkoumání také v databázi Thenidiel. První a druhý řetězový e-mail má podobný obsah, jde o názornou ukázkou transformace a modifikace textu v čase. Tyto e-maily mají útočný charakter vůči kandidátovi Petrovi Pavlovi. Obsah třetího analyzovaného e-mailu je spíše postaven na obhajobě kandidáta Andreje Babiše. Analýza čtvrtého tedy posledního řetězového e-mailu stojí na svědectví mého rodinného příslušníka.

4.1.1. Řetězový e-mail 1

Titulek (předmět e-mailu): Zvolte gen. Petra Pavla a pak už Amerika nás má totálně "v hrsti"

Text: příloha 1

Celý text se týká netransparentního financování předvolební kampaně jednoho z favorizovaných kandidátů na prezidenta republiky Petra Pavla a obavy z potenciálního budoucího ovládnutí České republiky americkými spojenci.

Již samotný titulek, jehož funkci jsem nastínil v kapitole Click-bait, upoutává pozornost formou určité výstrahy a zároveň jsou v něm obsaženy a uvozovkami zvýrazněny hodnotící prvky jako „v hrsti“, které mají příjemce varovat o možném totálním podrobení se Spojeným státům americkým v případě, že tento kandidát bude lidmi zvolen.

Obsah tohoto řetězového e-mailu je uveden prosbou o další hromadné šíření, přičemž navazuje zabarvené pejorativní slovní spojení, které má tomuto sdělení dodat

emoci, tedy strach. *Prosím šířit co nejvíce, je to další protičeské svinstvo, směřující k americké vojenské základně v Česku.* Vzhledem k tomu, že může existovat několik významů v závislosti na kontextu následné fráze „*POSLEDNÍ ZHASNE!!!!*“ je zde možné se domnívat, že tento symbolický výraz má upozorňovat na případný konec něčeho, nebo také poslední kapku vody, při které pohár přeteče, a tedy tyto okolnosti nemohou být nadále tolerovány. To, že právě tato fráze je klíčovým prvkem obsahu tohoto e-mailu, podtrhává použití velkých písmen a výrazně zesílené interpunkce. Grafické vystoupení z textu dodává celému sdělení důraznost a pocit naléhavosti. V následujícím odstavci autor upozorňuje na domnělý zdroj financování kampaně kandidáta Petra Pavla, kterým má být spolek Pro bezpečnou budoucnost. Ke zvýšení důvěryhodnosti dále uvedených informací tvůrce dokladuje, že tajemný spolek podrobně prozkoumal a informace osobně ověřil. Lze se domnívat, že tímto tvrzením chtěl sdělení dodat exkluzivitu a výjimečnost nalezené informace. Celé to také podtrhuje detailním vyjmenováním vedoucích představitelů tohoto spolku včetně všech jejich vysokoškolských titulů. Jeden z uvedených členů, Petr Kolář, je v textu nazýván *válečným štváčem*, tedy osobou, jejíž cílem je podílet se na šíření propagandy a podněcovat konflikty vedoucí k válce mezi různými skupinami lidí. V samém závěru textu autor zdůrazňuje, že Petr Pavel jako případný prezident republiky bude hájit zájmy těch, *co to celé platí... zájmy občanů ČR to rozhodně nebudou*. Obsah řetězového e-mailu je zakončen důrazným varováním a výzvou lidem, aby při nastávajících prezidentských volbách měli na paměti, že kandidát Petr Pavel je pouze *chapidlem „americké demokracie“*. Americká demokracie je zde připodobňována chobotnici, která se svými chapadly rozprostírá do mnoha různých vlivových sektorů.

K samotnému textu je přiložena fotografie Petra Pavla s řečovou bublinou, ve které se píše: *„Přisahal jsem komunistům, přísahal jsem NATO a teď se učím Islám. Jsem prostě dokonale flexibilní. Budu skvělým prezidentem Böhmen und Mähren.“*. Zmínka o učení se náboženství islám prohlubuje strach českých seniorů z ilegální migrace muslimů, podobně jako připomenutí Protektorátu Čechy a Morava odkazující na často opakovaný předvolební narativ problematiky rušení Benešových dekretů.

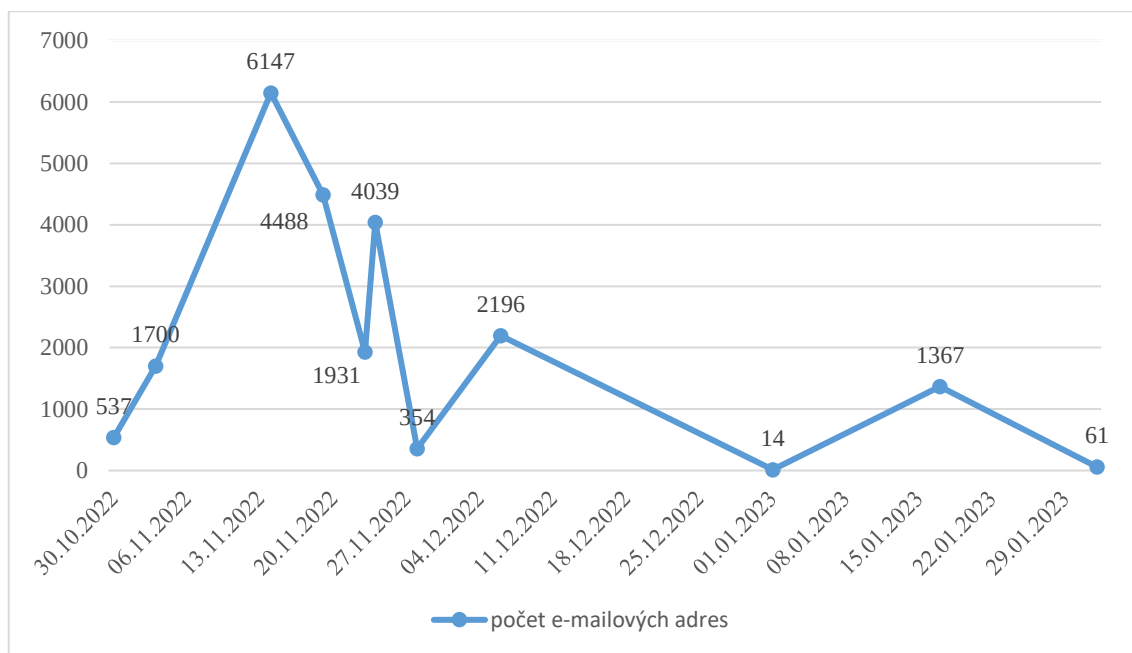
Pátrání po původním zdroji textu tohoto řetězového e-mailu mne přivedlo na webovou stránku podivinsky.cz. Pravděpodobným správcem této stránky je MUDr. Vítězslav Podivínský (3PK – Pro prosperující Svitavy), zastupitel města Svitavy. Informace týkající se netransparentního financování spolku Pro bezpečnou

budoucnost byly vyňaty z článku českého internetového zpravodajského webu Seznam Zprávy (Šídlová, 2022).

Dle vývojových statistik vytvářených Českými elfy k jednotlivým řetězovým e-mailům dostalo toto sdělení celkem 125 336 adres za celou prozatímní dobu vývoje. První záchyt tohoto e-mailu datují elfové na 30. 10. 2022, kdy jej mohlo zachytit 537 e-mailových adres ve svém adresáři, tedy ve stejný den, kdy kandidaturu na prezidentský post oznámil Andrej Babiš. Vlny šíření řetězového e-mailu měly vzestupný charakter, až dne 14. 11. 2022 dosáhly svého prozatímního vrcholu, kdy jej mohlo ve svých schránkách nalézt až 6 147 adres. V tento den jsem řetězový e-mail s tímto obsahem obdržel od svého zdroje i já. E-mail nabral sestupný charakter až do hodnoty 354 e-mailových adres. Poté nastávají dvě znatelné vlny za sebou, přičemž ta druhá proběhla v čase prvního i druhého kola prezidentských voleb. Tomuto e-mailu Čeští elfové přidělili štítky prezidentské volby, agresivní NATO, USA, NATO, politika česká. Zmínění k tomuto e-mailu se uvádí pouze záporné, přičemž jsou zmíněni Petr Pavel, Petr Kolář, František Vrábel, NATO, Radko Hokovský, USA (databáze Thenidiel).

Dne 17. 1. 2023 jsem od dědy obdržel informačně totožný řetězový e-mail (Příloha 2), jehož forma se v průběhu řetězového mechanismu znatelně modifikovala a transformovala. Samotný e-mail začíná velkým nadpisem se silně zesílenou interpunkcí *LIDI PROBERTE SE!!! STOP GEN. P. PAVLA!!!!* Následuje velmi agresivní odstavec, kde autor/ka modifikace používá hanlivé a P. Pavla odsuzující výrazy. V tomto odstavci se píše, že *spojením Fialy*, odkazující na předsedu vlády Petra Fialu, a *rozvědčíka*, odkazující na minulost P. Pavla, *dojde k rušení Benešových dekretů a k zatažení Česka do krvavé války*. Dále text postupuje již dle výše popsané osnovy až na výjimky, kdy dochází k přitvrzení původních frází například *Mnohé zmanipulované průzkumy ho považují za favorita nebo základnu pro kandidaturu Pavlovi poskytuje fašistický spolek*. Za závěrečným odstavcem původního textu je v závorce připsána fráze *(demolice státu)* a za ní čtyři vykřičníky. Celý modifikovaný text končí frází zavánějící výhružkou, *kdo nepůjde k volbám, ten automaticky odevzdává svůj hlas velezrádci Pavlovi*.

Graf 4.1 Vývoj rozesílání řetězového e-mailu 1

Zdroj dat: databáze Thenidiel

4.1.2. Řetězový e-mail 2

Titulek: Uchraňme si Babiše za každou cenu

Text: Příloha 3

Tento druhý zachycený řetězový e-mail byl rozeslán, na rozdíl od prvního, na podporu a ochranu, což také dokazuje slovo *uchraňme si* již v titulku. V tomto případě se jednalo o prezidentského kandidáta Andreje Babiše. Podrobnější informace se máme dozvědět v textu e-mailu, díky čemuž získává titulek čtenářovu pozornost.

Samotný obsah e-mailu autor či autorka začíná opět žádostí o ochranu Babiše s tím, že hájí české zájmy, dále pak text pokračuje již několikrát opakovanou frází, že tento kandidát je proti zrušení Benešových dekretů, a tudíž je pro Českou republiku nejlepší variantou oproti sdělovacími prostředky ovládanými a zahraničím nastrčenými kandidáty. Tato část textu je záměrně psána tučným písmem, aby tak na první pohled vynikla osoba A. Babiše. Pozitivita prezidentského kandidáta je dále prohlubována fabulací načasování v době kampaně probíhajícího soudního procesu, který byl cíleně načasován na dobu předvolební kampaně do voleb prezidenta republiky. Cílem bylo zošklivit A. Babiše před veřejností vyvoláním pocitu závisti. Závěr obsahu e-mailu je věnován druhém favorizovanému kandidátu P. Pavlovi, který je popsán jako člověk arogantní, poplatný západu, ambiciózní, až jdoucí přes mrtvoly.

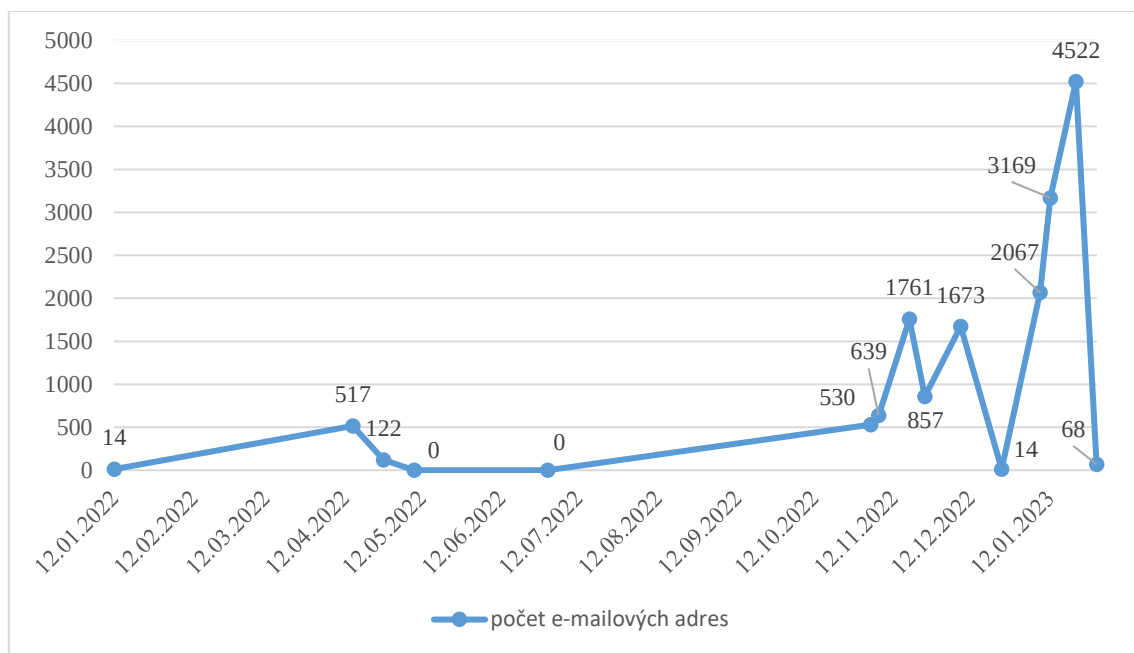
Text celého řetězového e-mailu je psaný velkými písmeny, což má podle mého názoru sdělení přidat pocit přirozené autority, naléhavost je pak podtržena velmi častou zesílenou interpunkcí. Text je opět psaný jednoduchým neknižním jazykem s gramatickými chybami, situovaný do jednoho odstavce o krátkých větách.

Příloha, která je k výše uvedenému e-mailu připojena, primárně nesouvisí s prezidentskými volbami a probíhající volební kampaní. Jde opět o podporu A. Babiše v podobě naléhavého varování před snahami různých lidí a spolků, přimět českou vládu dobrovolně zrušit Benešovy dekrety a také zdiskreditovat osobu A. Babiše, který je překážkou v prosazování německých zájmů v ČR. Autor či autorka zároveň vyzdvihují M. Zemana, který jde naopak výhodným směrem a nikdy by zrušení dekretů nepodepsal. Jako nepřátele země uvádí například prezidentského kandidáta z minulých voleb J. Drahoše, politickou stranu ČSSD či spolek Milion chvilek. Podle závěrečného svolání a výzvy k obraně vlasti, a hlavně velkým nápisem *CZEXIT* usuzuji, že autor nebo autorka řetězového e-mailu použil/la toto přiložené prohlášení pouze jako podporu svému kandidátovi, vytvořeno však bylo pro naprosto jiné účely a v jinou dobu.

Podle statistik z databáze Thenidiel dostalo toto sdělení celkem 83 328 adres za celou sledovanou dobu vývoje. První záchyt tohoto e-mailu je datován na 12. 1. 2022, kdy jej mohlo ve svém adresáři zachytit 14 e-mailových adres. První větší vlna šíření řetězového e-mailu začala až v listopadu 2022, další výraznější vlna proběhla v lednu 2023, kdy dne 22. 1. 2023 dosáhla svého prozatímního vrcholu, ve svých schránkách tento e-mail mohlo nalézt až 4 523 adres. Následně rozesílání e-mailu nabralo sestupný charakter až do hodnoty 68 e-mailových adres ze dne 30. 1. 2023, což bylo dva dny po druhém kole prezidentských voleb. Já jsem e-mail do své záchytné schránky obdržel

9. 1. 2023, tedy v hlavní vlně těsně před prvním kolem voleb. Tomuto e-mailu Čeští elfové přidělili štítky prezidentské volby, politika česká, bezpečí, Německo, konspirace, patriotismus, historie a západ. Zmínění k tomuto e-mailu jsou kladná i záporná, přičemž jsou zmíněni M. Zeman a A. Babiš kladně a P. Pavel, česká média, Milion chvilek či J. Drahoš záporně (databáze Thenidiel).

Graf 4.2 Vývoj rozesílání řetězového e-mailu 2

Zdroj dat: databáze Thenidiel

4.1.3. Řetězový e-mail 3

Titulek: Neuveden.

Text: Příloha 4

Pavel Rychetský má připravenou novelu zákona č. 275/2012 Sb. o volbě prezidenta ČR pro nastávající prezidentské volby. Jednotliví kandidáti mohou utvořit koalici kandidátů a vstoupit do voleb o hrad jako tým. Hlasy, které jednotliví kandidáti získají se sečtou a budou porovnány s počtem hlasů, které získají kandidáti, kteří vstoupí do voleb jako jednotlivci. V případě, že koalice kandidátů ve volbách zvítězí větším počtem hlasů, zvolí si pak koalice v tajném hlasování ze svého středu jednoho, který se pak stane prezidentem České republiky.

Dne 23. 11. 2022 jsem od svého zdroje obdržel řetězový e-mail, který informuje příjemce o tom, že předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský připravil novelu zákona o volbě prezidenta, viz výše uvedený text. Mým cílem tohoto rozboru není analyzovat a vyvracet lživé, smyšlené a iluzorní informace obsažené v konkrétním e-mailu, ale dosadit tento řetězový e-mail do kontextu myšlení seniorů a následků s tím spojených. Na základě svědectví mého rodinného příslušníka (dědy) jsem pochopil, proč je právě tento e-mail tak zásadní a signifikantní pro pochopení důležitosti a vážnosti řetězových e-mailů.

Po osobním rozhovoru s ním, kdy se mě důrazným argumentováním snažil přesvědčit, že P. Rychetský opět záměrně ovlivní prezidentské volby a A. Babiš nebude mít šanci se prosadit, jsem v toku jeho dalších politických myšlenek zachytil informaci, že P. Rychetský záměrně zmanipuloval volby do Poslanecké sněmovny (dále PS) v říjnu roku 2021 ve prospěch předvolebních koalic vytvořených současnými vládními stranami tím, že Ústavní soud zrušil přibližně půl roku před těmito volbami část volebního zákona. Tato část se týkala uzavírací klauzule koalic, tedy povinného minimálního procentního podílu hlasů pro vstup do PS. Již tehdy se začaly šířit řetězové e-maily, dokazující Rychetského záměr prosadit současné vládní strany do čela naší země. Názorně to ukazovaly výsledky voleb do PS, kde patrným vítězem bylo hnutí ANO. K tomuto děda zmínil: “Rychetský svým výtvozem celé výsledky voleb ovlivnil a nás (voliče, pozn. autora) obalamutili.”

Na úvod textu je uvedena již typická fráze pro řetězové e-maily *POZOR, ROZESÍLEJTE* psána záměrně velkými písmeny, aby ve sdělení nezanikla a zároveň nebyl narušen cílený řetězový mechanismus. Samotné sdělení se pak na straně jedné věnuje konkrétní změně volebního zákona a na straně druhé ujištěním P. Rychetského, že žádný z kandidátů nebude znevýhodněn tak, jako to bylo při volbách do PS. Závěrečná věta, která je polidštěnou Shakespearovskou větou *A to je to, oč tu běží*, by měla všem příjemcům e-mailu dát celé spiknutí do vzájemné souvislosti.

4.2. Obsahová analýza kvantitativní

Výběrový soubor pro kvantitativní obsahovou analýzu se skládá z 96 řetězových e-mailů zmiňujících prezidentské volby. Dle obecných předpokladů jsem připravil sedm kategorií, na které jsem se v této analýze zaměřil. První kategorie se týká kandidáta či kandidátky, o kterých řetězový e-mail sděluje informace, druhá kategorie, zda má lákavý titulek dle definice CLICK-BAITu. Další kategorie se týká obsahu vybraných e-mailů, kde rozlišuji, zda obsahují varování, žádost o další šíření nebo sdílení. Také, zda je uveden autor či zdroj textu. Jedním z kritérií je i grafická vizualizace e-mailu, přičemž mne zajímalo, zda je text e-mailu různobarevný, zda obsahuje zesílenou interpunkci či jsou v něm užita velká písmena. Předposledním analyzovaným kritériem je zaměření e-mailu neboli účel, tedy zda má e-mail obhajovací či útočný charakter. Posledním sledovaným kritériem je analýza samotné přílohy, ale nikoliv obsah. Tedy varianty e-mailu bez přílohy, s textem, s videem či fotografií. Samostatnou kategorií

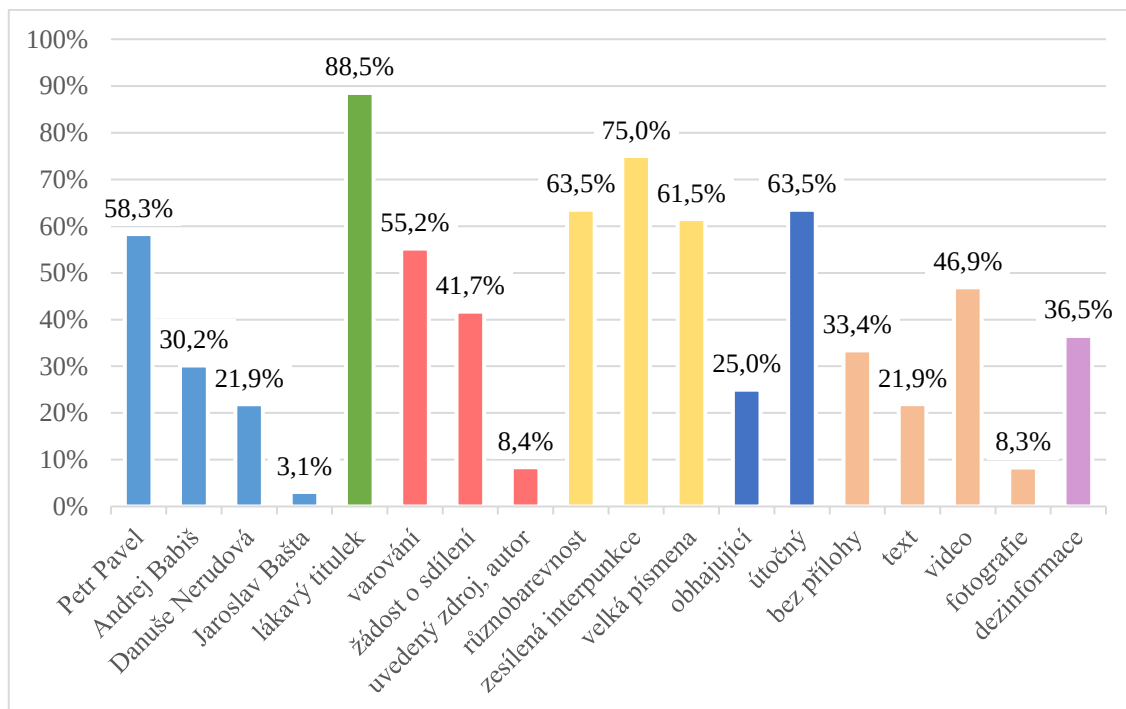
je přítomnost dezinformace, tedy zjištění ověřováním, zda se jedná o účelnou a zmanipulovanou informaci.

Tabulka 4.1 Kvantitativní obsahová analýza přijatých řetězových e-mailů

Kategorie	Hodnocená kritéria	Počet zastoupení	% podíl
Zmínění	Petr Pavel	56	58,3 %
	Andrej Babiš	29	30,2 %
	Danuše Nerudová	21	21,9 %
	Jaroslav Bašta	3	3,1 %
Předmět e-mailu	lákavý titulek	85	88,5 %
Obsah	varování	53	55,2 %
	žádost o sdílení	40	41,7 %
	uvedený zdroj, autor	8	8,4 %
Grafika	různobarevnost	61	63,5 %
	zesílená interpunkce	72	75 %
	velká písmena	59	61,5 %
Zaměření	obhajující	24	25 %
	útočný	61	63,5 %
Příloha	bez přílohy	32	33,4 %
	text	21	21,9 %
	video	45	46,9 %
	fotografie	8	8,3 %
	dezinformace	35	36,5 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 4.3 Kvantitativní obsahová analýza přijatých řetězových e-mailů

Zdroj: vlastní zpracování

4.3. Interpretace výsledků

V této podkapitole analyzuji výsledky zpracované kvantitativní obsahovou analýzou. Tato analýza byla provedena na vzorku 96 řetězových e-mailů, které mi byly doručeny do sběrné schránky a zároveň obsahovaly informace vztahující se k prezidentským volbám. Jak již bylo uvedeno, pro účely samotné analýzy bylo stanoveno sedm kategorií. První kategorie se týkala zmínění jednotlivých prezidentských kandidátů. V 56 e-mailech, což je 58,3 %, se zmiňuje kandidát P. Pavel, v 29 e-mailech (30,2 %) je zmíněn A. Babiš, dále v 21 e-mailech (21,9 %) se uvádí informace spojené s D. Nerudovou a ve třech e-mailech (3,1 %) se zmiňuje kandidát J. Bašta. Druhá kategorie analyzovala předmět jednotlivých e-mailů, zda obsahoval lákavý titulek, přitahující pozornost. Bylo zjištěno, že 85 zkoumaných e-mailů takový titulek obsahovalo, což je 88,5 % z celkového počtu. Třetí kategorie se týkala obsahu analyzovaných e-mailů. Analýzou bylo zjištěno, že 53 e-mailů (55,2 %) obsahovalo určité varování, v 40 e-mailech (41,7 %) byla uvedena žádost o další sdílení a třetím analyzovaným kritériem této kategorie je uvedení zdroje či autora textu. Bylo zjištěno, že zdroj či autor byl uveden v osmi e-mailech (8,4 %). Čtvrtá kategorie obsahové analýzy zkoumala samotnou grafiku celého e-mailu. V 63 e-mailech bylo použito různých barev ke zvýraznění slov, vět či pasáží, což je 63,5 % z celkového počtu zkoumaných e-mailů. V 72 e-mailech (75 %) byla použita zesílená interpunkce jako vykřičníky či uvozovky. Velká písmena pak byla použita v 59 e-mailech (61,5 %). Pátá kategorie se zabývala zaměřením obsahu e-mailů, zda je obsah obhajující nebo útočný. Analýzou bylo zjištěno, že obsah 24 e-mailů (25,6 %) byl obhajující, kdežto obsah 61 e-mailů (63,5 %) útočný. Šestá kategorie se zabývala přílohou vybraných e-mailů. Ke 32 e-mailům (33,4 %) nebyla připojena žádná příloha, textová příloha byla připojena k 21 e-mailům (21,9 %), dále video příloha byla připnuta k 45 e-mailům (46,9 %), a nakonec fotografie byla jako příloha použita v osmi e-mailech (8,34 %). Poslední zkoumanou kategorií byla analýza obsahu e-mailů z hlediska dezinformací. Ve 35 e-mailech (36,5 %) byly informace prokazatelně lživé či manipulativní. Pro analýzu této kategorie jsem využil fact-checkových zdrojů jako například Demagog.cz nebo Manipulátoři.cz.

5. Dotazníkové šetření

Původní výzkum jsem chtěl vést kvalitativní metodou spočívající v osobních hloubkových rozhovorech s malou skupinou respondentů a respondentek o dané problematice. Vzhledem k neočekávanému odmítnutí dohodnutých osobních rozhovorů seniory rozesílající řetězové e-maily s politickým obsahem a využívající je jako hlavní zdroj své informovanosti, jsem k nahrazení těchto kvalitativních dat využil metody dotazníkového šetření. Vytvořil jsem jednoduchý anonymní dotazník tak, aby žádný z respondentů nebo respondentek neměl obavy z uveřejnění svých názorů a odpovědí. Pro účely této bakalářské práce bylo šetření provedeno ve dvou formách, a to jak papírovou, tak online formou dotazníku. Nejdříve jsem vytvořil dotazník v papírové podobě a ten následně převedl do online podoby díky využití dotazníkového nástroje na webové stránce Survio.com. Velká většina respondentů a respondentek k vyplnění dotazníku využila webového odkazu, pro menší skupinu bylo však jednodušší vyplnit papírový dotazník klasickou metodou.

Podmínkami účasti v dotazníkovém šetření bylo přijímání řetězových e-mailů a věk nad 60 let, což je dolní hranice věkové kategorie senior, jak již bylo definováno v Úvodu. Vzhledem k těmto podmínkám nebylo jednoduché osoby k výzkumu nalézt, a proto jsem nejprve požádal dědu o osobní rozeslání žádostí online dotazníku spolu s průvodním dopisem svým kontaktům v e-mailovém adresáři. Tato metoda se mi příliš neosvědčila, z toho důvodu jsem dědu požádal o osobní konzultaci a podrobně jsme jeho adresář prošli a já jsem si vypsál jména a e-mailové adresy. Potenciální účastníky mého dotazníkového výzkumu jsem postupně kontaktoval s odkazem na dědu, informoval je o svém záměru a zároveň požádal o součinnost při vyplňování dotazníku a následného přeposlání jejich kontaktům, kteří splňují mé podmínky pro výzkum. Všem respondentům jsem zaručil úplnou anonymitu. Na základě výše uvedeného mohu konstatovat, že jsem pro své šetření a sběr dat použil výběrovou metodu sněhové koule.

Dotazník jsem nazval Dotazníkové šetření e-mailové korespondence s politickým obsahem sdílené mezi seniory, kdy jsem záměrně nepoužil spojení řetězové e-maily, protože samotný název fenoménu je ve většině případů vnímán v negativním slova smyslu. Sběr dat probíhal od 28. 1. 2023 do 22. 3. 2023. V dalších týdnech jsem výstupy dotazníkového šetření vyhodnotil a následně zpracoval interpretaci výzkumu.

5.1. Interpretace výsledků

V následující podkapitole analyzuji výsledky mého dotazníkového šetření včetně základních údajů zúčastněných participantů. Jak již bylo uvedeno, z časových a kapacitních důvodů jsem potenciální vzorek respondentů a respondentek záměrně podmínil. Participanty výzkumu se tedy stali senioři ve věkovém rozmezí 60 až 86 let, o kterých jsem věděl, že aktivně využívají e-mailovou korespondenci a zároveň dostávají řetězové e-maily s politickým obsahem. První část dotazníku je věnována sociodemografickým údajům, tedy věku, pohlaví, nejvyššímu dosaženému vzdělání či povolání vykonávaná deset let před rokem 1989. Druhá část je zaměřena na konkrétní témata, například zda dostávají a přeposílají řetězové e-maily s politickým obsahem, kolik času tráví pročítáním těchto e-mailů nebo dotazy týkající se konkrétních tvrzení uvedených v řetězových e-mailech.

Do výzkumu se celkem zapojilo 117 respondentů a respondentek, odpovědi 12 z nich jsem z důvodu nízkého věku musel vyřadit. Zkoumaný vzorek zahrnuje tedy 105 respondentů a respondentek.

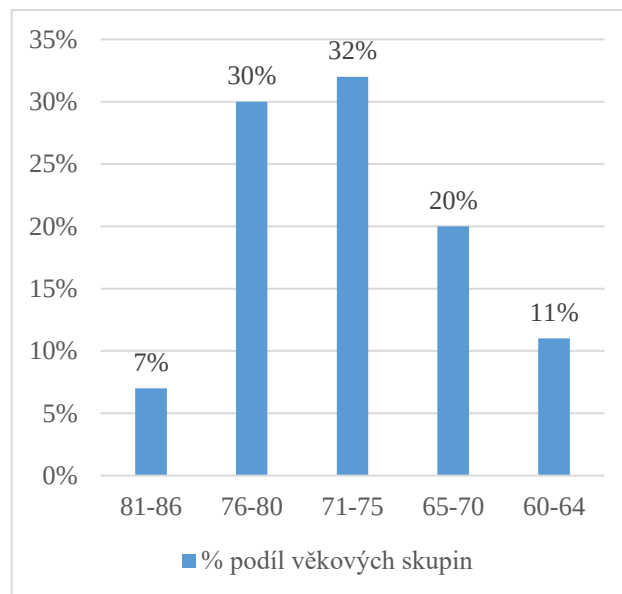
V první otázce dotazníkového šetření jsem se ptal na pohlaví dotazovaných. Je zde mírná převaha mužů, kterých se do dotazníkového šetření zapojilo 55 (52,4 %), žen se zapojilo 50 (47,6 %).

Druhá otázka se týkala věku jednotlivých respondentů. Tuto otázku jsem nechal záměrně otevřenou tak, aby byl vyplněn přesný věk. Při vyhodnocování jsem odpovědi rozdělil do pěti kategorií v rozmezí 5–6 let. Nejpočetnější byla kategorie 3 s 34 respondenty, kde jsou zahrnuty osoby ve věku 70–75 let, což činí celkem 32 % z celkového počtu. Druhou nejpočetnější kategorií je číslo 2, věková skupina 76–80 let, tady se šetření zúčastnilo 31 osob tedy 30 % z celkového počtu. Třetí v pořadí s 21 účastníky je kategorie 4 zahrnující osoby ve věku 65–70 let (20 % z celkového počtu). Méně zastoupené jsou pak kategorie 5 a 1 s mezními věkovými rozmezími 60–64 let a 81–86 let. Obě tyto kategorie zahrnují dohromady 19 osob, což je 18 % z celkového počtu.

Graf 5.1 Věková struktura

Věková struktura

- Kategorie 1 (81–86) 7
- Kategorie 2 (76–80) 31
- Kategorie 3 (71–75) 34
- Kategorie 4 (65–70) 21
- Kategorie 5 (60–64) 12

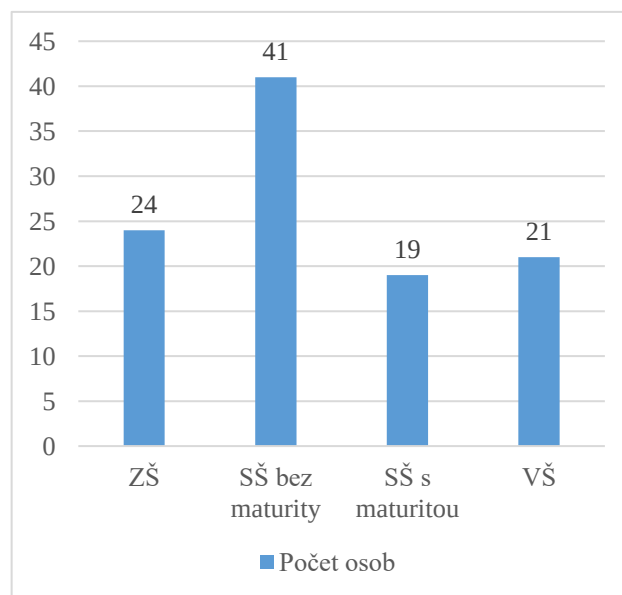
Zdroj: vlastní zpracování

Ve třetí, uzavřené, otázce měli respondenti zaškrtnout výši svého dosaženého vzdělání. Nejvíce zúčastněných osob dosáhlo středoškolského vzdělání bez maturity, celkem 41, dále pak 24 osob má základní a 21 osob vysokoškolské vzdělání. Nejméně početná je skupina 19 respondentů se středoškolským vzděláním s maturitou.

Graf 5.2 Nejvyšší dosažené vzdělání

Nejvyšší dosažené vzdělání

- Základní 24
- Středoškolské bez maturity 41
- Středoškolské s maturitou 19
- Vysokoškolské 21

Zdroj: vlastní zpracování

Poslední otázka první části dotazníku se týkala povolání, která respondenti vykonávali 10 let před revolučním rokem 1989. Otázka byla otevřená, proto jsem pro větší přehlednost všechna vyjmenovaná povolání rozřadil do jednotlivých kategorií podle Národní soustavy povolání (NSP), což je otevřená a všem přístupná databáze povolání spravovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. Použil jsem databázi Kategorie CZ-ISCO, která je rozdělena do deseti skupin podle odbornosti. Nejčastěji byla zastoupena povolání patřící do skupin 5 – Pracovníci ve službách a prodeji (24), dále 9 – Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci (24) a také 3 – Techničtí a odborní pracovníci (22). Následovaly skupiny 2 – Specialisté (13) a 7 – Řemeslníci a opraváři (11). Ostatní skupiny byly zastoupeny pouze jednotkami osob.

Tabulka 5.1 Nejčastěji zastoupená povolání respondentů

Kategorie CZ-ISCO	Nejčastěji zastoupená povolání mých respondentů	počet osob
0 – Zaměstnanci v ozbrojených silách	voják	1
1 – Zákonodárci a řídící pracovníci	ředitel školy	2
2 – Specialisté	lékař/ka, učitel/ka, zdravotní sestra	13
3 – Techničtí a odborní pracovníci	technolog, odborný vedoucí pracovník, projektant, ekonom/ka, účetní	22
4 – Úředníci	úředník Národního výboru	4
5 – Pracovníci ve službách a prodeji	příslušník VB, prodavač/ka, kuchař/ka, číšník, servírka	24
6 – Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	pracovník v JZD	3
7 – Řemeslníci a opraváři	sklář, opravář, zedník	11
8 – Obsluha strojů a zařízení, montéři	jeřábník	1
9 – Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	uklízeč/ka, dělník/ce, řidič	24

Zdroj: vlastní zpracování

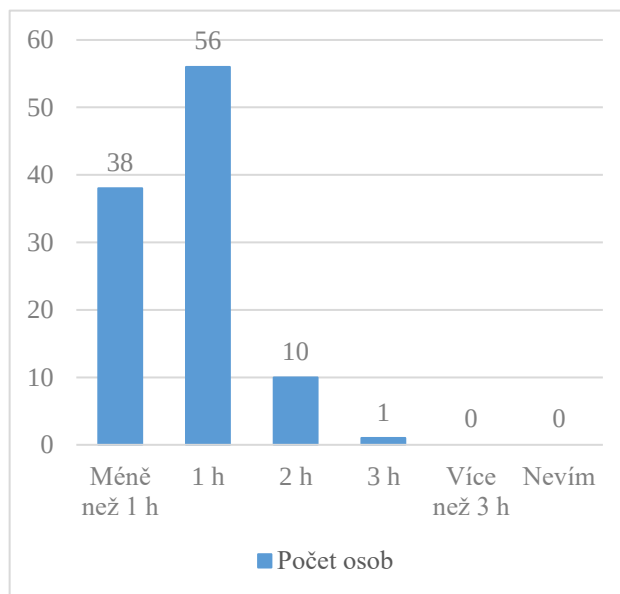
Následující část dotazníku obsahovala již otázky uzavřené a týkala se zkoumané problematiky e-mailů s politickým obsahem. První z nich se zaměřila na dobu, kterou respondenti věnují těmto e-mailům. Nejvíce z nich uvedlo, že je to jedna hodina denně, a to 56, což je 53 % z celkového počtu zúčastněných osob. Dále pak 38 respondentů (36 % z celkového počtu) uvádí, že se e-maily s politickým obsahem zabývá asi půl hodiny denně. Dvě hodiny denně věnuje těmto e-mailům deset osob (10 %), tři hodiny pak pouze jedna osoba. Více než tři hodiny se e-mailům s politickým obsahem

nevěnuje žádný respondent. Hlubší analýzou bylo zjištěno, že se ženy nejčastěji věnují těmto e-mailům méně než půl hodiny (28 žen a 10 mužů), naopak jednu hodinu a více se politickými e-maily zabývají muži (45 mužů a 22 žen).

Graf 5.3 Čas věnovaný e-mailům s politickým obsahem

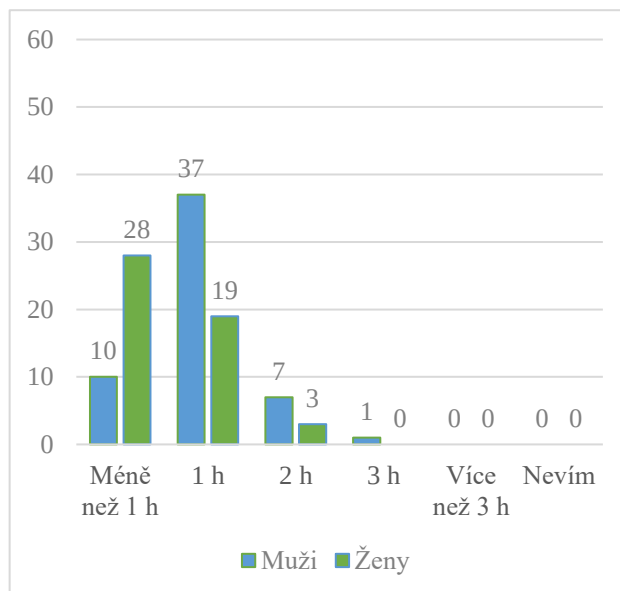
Kolik z času stráveného na e-mailu věnujete těm s politickým obsahem?

- 1 hodinu 56
- Méně než půl hodiny 38
- 2 hodiny 10
- 3 hodiny 1
- Více než 3 hodiny 0
- Nevím 0

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 5.4 Čas věnovaný e-mailům s politickým obsahem dle pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka číslo šest měla zjistit rozsah práce respondentů s e-maily s politickým obsahem. Nejpočetnější je skupina respondentů, kteří e-maily dostávají a zároveň je svým kontaktům rozesílají. Jde o 73 respondentů, což je téměř 70 % všech zúčastněných osob. 32 respondentů (30 %) uvedlo, že politické řetězové e-maily

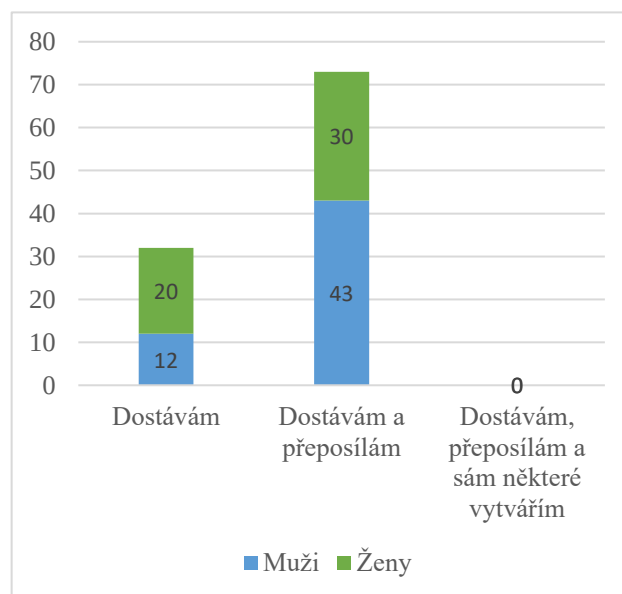
dostávají, ale dále je nepřeposílají. V grafu, který tuto situaci zobrazuje, je uvedený patrný rozdíl v chování mezi muži a ženami. Poměr mužů rozesílajících obdržené e-maily k mužům, kteří je již neodesílají je 1:3, kdežto poměr žen, které e-maily dostanou a dále nepřeposílají k ženám, které také přeposílají je 2:3.

Tato část dotazníkového šetření je částečně zkreslená, protože zvolenou výběrovou metodou jsem zajistil kontakty, o kterých jsem věděl, že řetězové e-maily rozesílají dále.

Graf 5.5 Rozsah úkonů s e-maily s politickým obsahem

E-maily s politickým obsahem

- Dostávám 32
- Dostávám a přeposílám 73
- Dostávám, přeposílám a sám některé vytvářím 0

Zdroj: vlastní zpracování

Následovaly tři stejně postavené otázky, které vycházely z tvrzení buď z řetězového e-mailu anebo z databáze Thenidiel, kdy měl respondent vyjádřit míru svého souhlasu či nesouhlasu s daným výňatkem a následně potvrdit, zda tento konkrétní řetězový e-mail do své schránky obdržel.

První tvrzení se týkalo varování před zvolením prezidentského kandidáta P. Pavla, jeho napojením na USA a případným zrušením Benešových dekretů. Podle databáze Thenidiel byl tento řetězový e-mail s daným narativem poprvé zachycen 17. 5. 2022, svého vrcholu dosáhl dne 13. 6. 2022, kdy byl doručen do 4 638 schránek. Celkem tento e-mail mohlo ve svých schránkách nalézt 266 867 příjemců. (databáze Thenidiel)

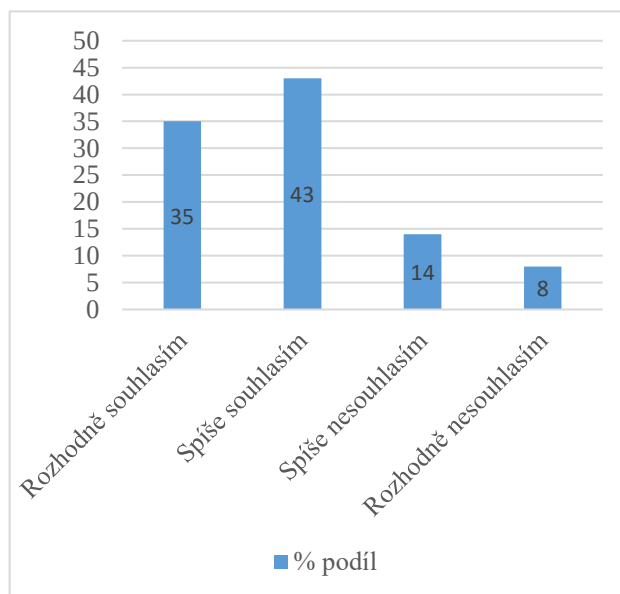
Celkem 78 % respondentů s níže uvedeným tvrzením do určité míry souhlasilo (rozhodně souhlasím 35 %, Spíše souhlasím 43 %). Necelá čtvrtina respondentů však s tímto tvrzením nesouhlasila (Spíše nesouhlasím 14 % a Rozhodně nesouhlasím 8 %). Druhá otázka, s tímto tvrzením spojená, se týkala doručení řetězového e-mailu.

81 respondentů odpovědělo, že daný e-mail obdrželo, z tohoto počtu s jeho obsahem rozhodně souhlasí 35 osob a 33 osob spíše souhlasí, že je toto tvrzení pravda. Dále deset respondentů, kteří potvrdili doručení tohoto e-mailu, spíše nesouhlasí a tři s tímto tvrzením rozhodně nesouhlasí. Celkem 16 respondentů uvedlo, že tento vybraný řetězový e-mail neobdrželo. Vzhledem k tomu, že dvě osoby zároveň zaškrtnuly možnost, že s tvrzením rozhodně souhlasí, a sedm osob, že spíše souhlasí, lze se domnívat, že k souhlasu s obsahem tohoto tvrzení stačí fakt, že si tuto informaci přečetli v mém dotazníku, ačkoliv je nutné dodat, že někteří respondenti jsou aktivní i na jiných sociálních sítích, tudíž toto tvrzení mohli číst i tam. Poslední skupinou jsou účastníci výzkumu, kteří uvedli, že neví, jestli e-mail s tímto tvrzením do své schránky dostali. Celkem je jich osm, z toho pět s tvrzením spíše souhlasí a tři spíše nesouhlasí.

Graf 5.6 Tvrzení 1 – míra souhlasu

Jo, zvolte gen. Petra Pavla a pak už i Amerika nás má totálně v hrsti. Proamerický šmejda, který se neštítí ničeho. Spojením Fialy a tohoto rozvědčíka by došlo k zrušení Benešových dekretů.

- Rozhodně souhlasím, že toto tvrzení je pravda 37
- Spíše souhlasím, že toto tvrzení je pravda 45
- Spíše nesouhlasím, že toto tvrzení je pravda 15
- Rozhodně nesouhlasím, že toto tvrzení je pravda 8

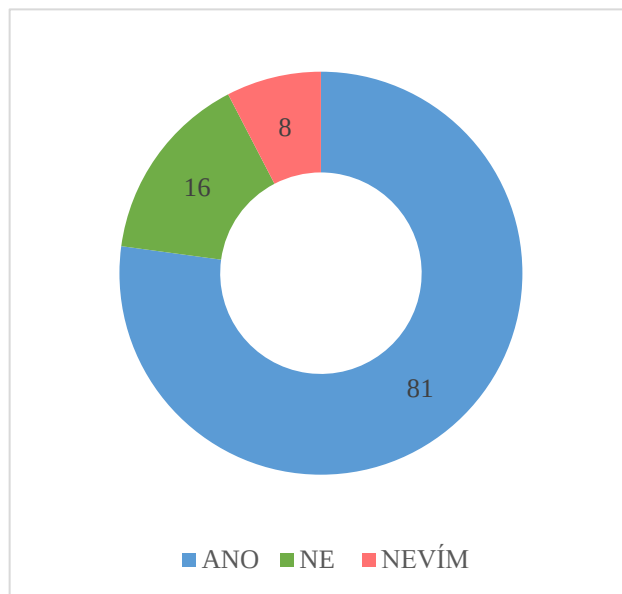

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 5.7 Tvrzení 1 – doručení

Tuto informaci jsem dostal

- ANO 81
- NE 16
- NEVÍM 8

Zdroj: vlastní zpracování

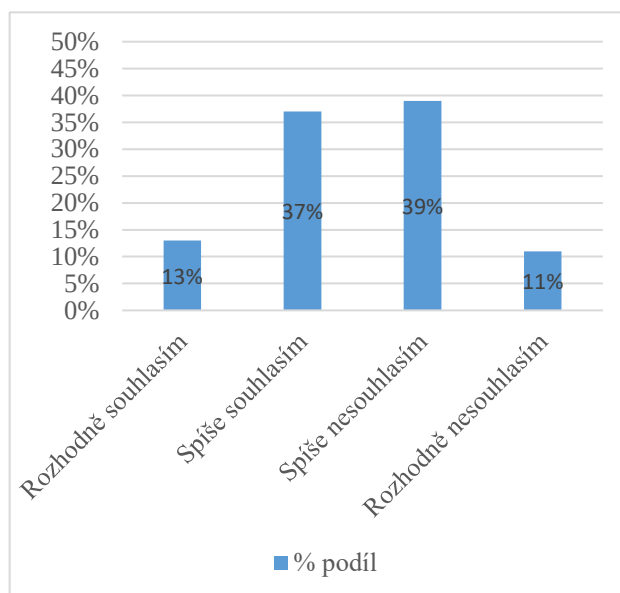
Otázky devátá a desátá se týkaly druhého tvrzení, které je obsahem jiného řetězového e-mailu. Toto tvrzení se týká potenciální změny ústavy, kdy v případě války, bude možno nasadit spolu s profesionální armádou všechny bojeschopné občany ČR. Podle databáze Thenidiel byl první záchyt tohoto řetězového e-mailu až po prvním kole prezidentských voleb dne 15. 1. 2023. Vrcholu dosáhl dne 21. 1. 2023, kdy tento e-mail mohlo nalézt ve svých schránkách 4 032 osob. Celkově byl tento řetězový e-mail doručený do 29 061 schránek (databáze Thenidiel).

Celkem 13 respondentů s tvrzením rozhodně souhlasilo, z toho 11 z nich tento řetězový e-mail dostalo a dva jej do své schránky nedostali. Dále 39 respondentů uvádí, že s tímto tvrzením spíše souhlasí, kdy 26 z nich e-mail s touto informací obdrželo a 12 nikoliv. Nejpočetnější je skupina respondentů, kteří s tvrzením spíše nesouhlasí (41 osob). Z nich čtyři uvádí, že e-mail dostalo, 31 nedostalo a šest osob neví. Rozhodně s tímto tvrzením nesouhlasí celkem 12 respondentů. Žádný z nich nepotvrzuje přijetí tohoto e-mailu, deset pak udává, že e-mail neobdrželi a dva respondenti si nejsou jisti. Vysoký počet respondentů, kteří udávají, že tento řetězový e-mail do své schránky neobdrželi (55), může být dán faktem, že první trasovaná vlna šíření, dle údajů z databáze Thenidiel, proběhla až po prvním kole prezidentských voleb v polovině ledna 2023.

Graf 5.8 Tvrzení 2 – míra souhlasu

Petr Pavel: „Válka přináší oběti, ale pro mě bude každý padlý hrdinou, nejen číslem. „Na změně ústavy umožňující poslat jak českou profesionální armádu, tak ostatní bojeschopné do boje proti zlu se již pracuje a jako prezidentovi mi bude ctí toto podpořit a podepsat“ a „jako vrchní velitel AČR k tomu budu mít ústavní pravomoc.

- Rozhodně souhlasím, že toto tvrzení je pravda 13
- Spíše souhlasím, že toto tvrzení je pravda 39
- Spíše nesouhlasím, že toto tvrzení je pravda 41
- Rozhodně nesouhlasím, že toto tvrzení je pravda 12

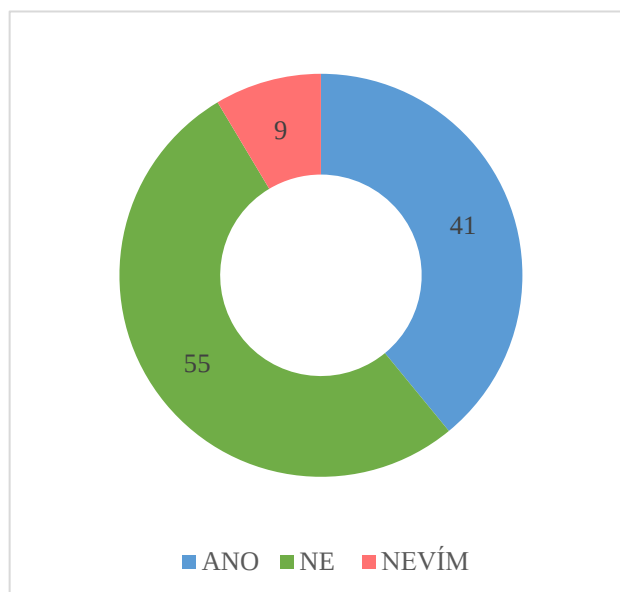

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 5.9 Tvrzení 2 – doručení

Tuto informaci jsem dostal

- ANO 41
- NE 55
- NEVÍM 9

Zdroj: vlastní zpracování

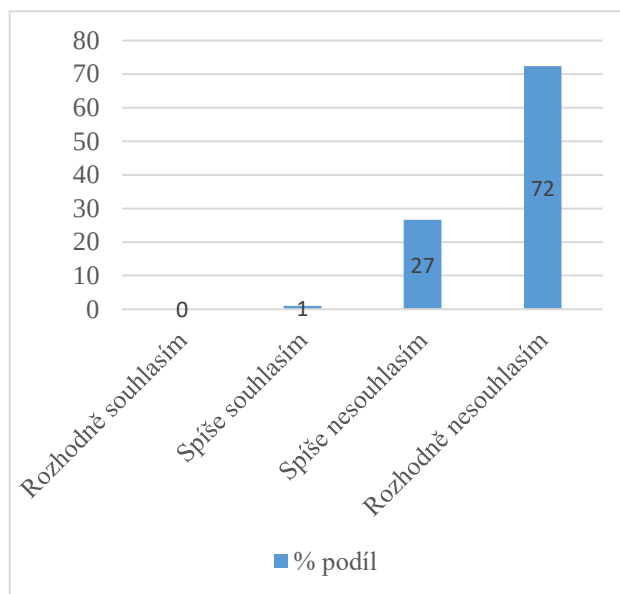
Třetí tvrzení, které jsem vybral do svého dotazníku, jsem do své záchytné schránky neobdržel, současně nebylo zachyceno ani v databázi Českých elfů Thenidiel. Vybral jsem jej po dohodě s vedoucím mé bakalářské práce záměrně z důvodu aktuálnosti v danou dobu. Na webových stránkách Seznam Zprávy.cz bylo uveřejněno factcheckingovým projektem Bludy versus fakta, že informace o úmrtí prezidentského kandidáta P. Pavla se e-maily šíří (Juna & Valášek, 2023).

S tímto tvrzením rozhodně nesouhlasilo 76 respondentů (72 %), z nich 53 osob uvedlo, že ten to e-mail neobdrželo, 20 z nich si není jistých a 3 respondenti potvrzují doručení e-mailu. Spíše nesouhlasilo s tímto tvrzením 28 osob (27 %), kdy 14 z nich e-mail neobdrželo a 14 osob neví. Pouze jeden respondent potvrdil, že e-mail s tímto tvrzením sice neobdržel, ale spíše s ním souhlasí.

Graf 5.10 Tvrzení 3 – míra souhlasu

Tým kandidáta na prezidenta České republiky Petra Pavla vyjadřuje upřímnou soustrast rodině, blízkým a kolegům generála Petra Pavla, který brzo ráno ve čtvrtek 26. ledna 2023 náhle zemřel.

- Rozhodně souhlasím, že toto tvrzení je pravda 0
- Spíše souhlasím, že toto tvrzení je pravda 1
- Spíše nesouhlasím, že toto tvrzení je pravda 28
- Rozhodně nesouhlasím, že toto tvrzení je pravda 76

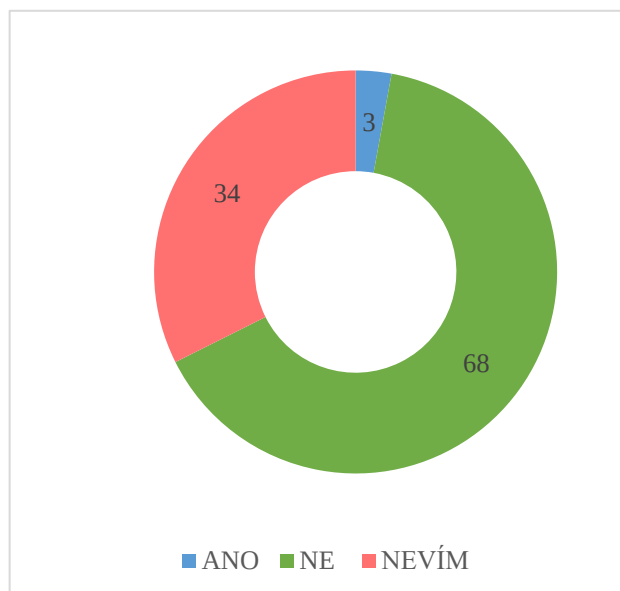

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 5.11 Tvrzení 3 – doručení

Tuto informaci jsem dostal

- ANO 3
- NE 68
- NEVÍM 34

Zdroj: vlastní zpracování

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo komplexně analyzovat fenomén řetězových e-mailů výhradně s politickým obsahem rozesílané mezi seniory, objasnit fungování a základní principy řetězového mechanismu. Vysvětlil jsem, že celý mechanismus funguje na třech hlavních přesvědčovacích činitelích, jako jsou přesvědčovací apel odesílatele, apel založený na důvěryhodnosti informace a apel založený na emocionální reakci. Dále bylo objasněno, že zachytit prvotního odesílatele je velmi obtížné, zejména z důvodu zachování digitální stopy a na základě svědectví mého dědy mi bylo potvrzeno, že jsou senioři o smazání adres ostatních instruováni a žádáni. Jedním z hlavních výstupů mé práce je zjištění, že seniory, rozesílající řetězové e-maily, kteří si neuvědomují míru dopadu rozesílání řetězových zpráv, nelze považovat za dezinformátory, ale misinformátory. V tomto případě senioři rozesílání považují pouze za nezbytnou socializaci.

Ve své bakalářské práci jsem zpracoval tři rozdílné výzkumy. V prvním z nich jsem vycházel čistě z dat dostupných z databáze Thenidiel a rozdělil jsem je na dvě analýzy. Jednak jsem sledoval časový vývoj, četnost zmínění a štítků přidělených zachyceným řetězovým e-mailům souvisejícím s prezidentskými volbami a také jsem analyzoval charakter těchto zmínění. Z analýz vyplynulo, že v lednu 2023 ze všech zachycených řetězových e-mailů se téměř polovina z nich prezidentských voleb týkala, přičemž 33,1 % zmiňovalo kandidáta P. Pavla. Dále, že nejvíce záporných zmínění ve všech analyzovaných e-mailech měl P. Pavel, a naopak nejvíce kladných zmínění měl kandidát A. Babiš. Politoložka Petra Mlejnková uvedla: „Před druhým kolem jsme mohli pozorovat něco, co jsme doposud na této úrovni nepozorovali. Tady dochází k symbióze mezi prezidentským kandidátem a dezinformační scénou.“ (ČT24, 2023). Zajímavostí je, že v prezidentských volbách se stala rozhodujícím bodem první tisková konference kandidáta A. Babiše po postupu do druhého kola, „kde zmínil několik údajných dezinformací, které se následně ve zprávách začaly opakovat“ (ČT24, 2023). Vzhledem k tomu, že dalšími zápornými zmíněními byla zmínění s názvem Petr Fiala a zmínění s názvem česká vláda, domnívám se, že cílem řetězových e-mailů bylo ovlivnit voliče a označit P. Pavla za provládního kandidáta.

Druhý výzkum byl postaven na obsahové analýze vybraného vzorku řetězových e-mailů s politickým obsahem. Provedl jsem obsahovou analýzu kvalitativní i kvantitativní, přičemž bylo oběma analýzami prokázáno, že elementárním prvkem řetězových e-mailů je titulek (předmět e-mailu) sloužící jako klikací návnada. Dále z nich vyplynulo, že grafická stránka, jako jsou velká písmena, zesílená interpunkce či různobarevnost textu, je také výraznou charakteristickou složkou. Kvalitativní obsahovou analýzou jsem na čtyřech vybraných e-mailech ukázal, které klíčové prvky jsou ve sděleních obsažené a které jsou z hlediska předání emoce a důvěryhodnosti důležité. Zároveň se také ukázalo, že ačkoliv forma a stylistika řetězového e-mailu je většinou na první pohled jednoduchá až primitivní, jedná se s největší pravděpodobností o důmyslný záměr. Řetězové e-maily s politickým obsahem jsou často propojeny s historickými fakty, které jsou mnohdy zkreslené. Díky informacím ze vzorku řetězových e-mailů a osobnímu rozhovoru s mým rodinným příslušníkem jsem zjistil, že tyto řetězové e-maily zásadně ovlivňují také vnímání reality seniorů, kdy jim zkreslené a často z kontextu vytržené informace zůstávají v paměti i několik let. Příkladem je e-mail spojený s předsedou Ústavního soudu P. Rychetským týkající se údajné změny volebního zákona. Druhá část obsahové analýzy byla zpracována kvantitativní metodou, z jejíž výsledků vyplynulo, že ze všech 96 zkoumaných řetězových e-mailů mělo 61 % útočný, někdy až agresivní charakter, což považuji za varovné. Dále považuji za pozoruhodné, že 45 % e-mailů obsahovalo video přílohu nebo internetový odkaz na video. Kdežto pouze 8 % e-mailových příloh obsahovalo jednu či více fotografií. Mohlo by to znamenat, že video poskytuje příjemcům těchto e-mailů větší důvěryhodnost a lépe předává emocionální kontext celého sdělení. Za předpokladu, že zhlédnutí video přílohy zabere více času, se ochota strávit násobně více času řetězovými e-maily s politickým obsahem dle mého názoru zvyšuje. Rovněž za zajímavý fakt považuji, že jen 8 řetězových e-mailů obsahovalo zdroj či autora informace. Domnívám se, že pro velkou část příjemců nových zpráv by mělo být uvedení zdroje nepostradatelnou informací. Nicméně se ukazuje, že pro příjemce řetězových e-mailů uvedení autora nebo zdroje pro ověření daného sdělení relevantní otázkou není.

Třetím výzkumem jsem analyzoval vliv na smýšlení volebního chování seniorů pomocí anonymního dotazníkového šetření. Dostat se k respondentům a respondentkám, o kterých jsem jednoznačně věděl, že s řetězovými e-maily s politickým obsahem přicházejí do kontaktu, nebylo snadné. Z tohoto důvodu jsem využil výzkumné výběrové

metody s názvem sněhová koule. Na základě osobní důvěry mého dědy jsem měl možnost se k takovým lidem dostat a požádat je o účast na mém dotazníkovém šetření. Z výzkumu vyplynulo, že řetězovým e-mailům s politickým obsahem věnují svého času více muži, a to nejčastěji hodinu denně. Dále jsem ze šetření zaměřeného na vybrané narativy zachycené v čase prezidentské kampaně zjistil, že s tvrzením obsahujícím odkaz na zrušení Benešových dekretů v určité míře souhlasí 81 % respondentů a respondentek. Naopak s tvrzením, které svědčí o domnělém úmrtí P. Pavla, nesouhlasila většina dotázaných. Jedním z hlavních nedostatků této bakalářské práce je bezpochyby nezajištěná heterogenita dotazujících. Zároveň se výsledky z důvodu nereprezentativnosti počtu dotázaných nedají aplikovat na všechny české seniory. Současně připouštím, že při konfrontaci zúčastněných tohoto šetření a jiných seniorů, kteří taktéž dostávají nebo rozesílají řetězové e-maily s politickým obsahem, by mohly vyjít jiné výsledky. Nicméně odstranění těchto nedostatků by vyžadovalo soustavnou týmovou práci a vyšší finanční prostředky.

Použitá literatura mi v průběhu psaní bakalářské diplomové práce byla přínosná z hlediska teoretického rámce při vymezování termínů jako jsou dezinformace, misinformace, konspirace, hoax aj. V popisování problematiky řetězových e-mailů mi byly oporou nejčastěji elektronické časopisy, webové stránky nebo výzkumné zprávy, například (Kibby, 2005), (Solly, 2020) nebo (STEM, 2020), které pojednávaly o jejich vývoji a možném ovlivňování příjemců. Nicméně o fenoménu řetězových e-mailů s výhradně politickým obsahem vědecká literatura ani odborné články nejsou a všeobecně je toto téma velmi málo prozkoumáno a popsáno. Nejprínosnějším datovým souborem mi byla databáze řetězových e-mailů s názvem Thenidiel, ze které vychází podstatná část mého výzkumu.

Vedlejším záměrem mého výzkumu bylo vyzkoušet si, jak by se fenomén řetězových e-mailů s politickým obsahem mohl zkoumat a jak by se s ním mělo nadále pracovat. Vyvstává základní otázka, zda je potřeba se tímto fenoménem zabývat ve větší míře. Jednoznačná odpověď je ano. Ta potřeba, ne-li nutnost tady je, neboť z mnoha, ať již formálních nebo neformálních rozhovorů s lidmi jsem zjistil, že sdělení v řetězových e-mailech skutečně přijímají jako relevantní zdroj k vytváření svých názorů na českou nebo světovou politiku. Dá se tedy zjednodušeně říci, že senioři informacím, které do svých e-mailových schránek dostanou, většinou důvěřují. Jak skutečně velký je počet podobně smýšlejících seniorů, se nedá v tuto chvíli říci. Nicméně si myslím,

že provést kvantitativní výzkum zaměřený speciálně na tuto problematiku s co největším počtem respondentů a respondentek, by mohl přinést mnohem objektivnější a reprezentativnější výsledky. Na druhou stranu je také zapotřebí využít velmi vysokého potenciálu při zachytávání řetězových e-mailů Českými elfy. Dále je dle mého názoru důležité, pracovat s obsahovou stránkou řetězových e-mailů, tedy z hlediska charakteristických prvků obsažených v e-mailech (interpunkce, červená barva, velká písmena, výhrůžky, žádosti, aj.). Naopak se domnívám, že analyzování a ověřování pravdivosti sdělení v e-mailech správnou cestou není. Jelikož přesvědčit seniory, kteří jsou obětí tohoto fenoménu, o důvěryhodnosti a spolehlivosti nového informačního zdroje, který bude pravdivost sdělení posuzovat a analyzovat, je úkol nesnadný a nejspíš iluzorní.

Je jen málo způsobů, jak by se dalo zabránit fungování tohoto fenoménu. Tím nejdůležitějším je vzdělávání. Je potřeba pracovat s přesvědčitelnou částí seniorů, aby mohlo dojít k redukci dopadu řetězových e-mailů. Ideálně by přijetí nebo rozeslání řetězového e-mailu, ve kterém je spousta výrazných či barevně zaznačených výhrůžek a žádostí, mělo mezi seniory být bráno jako společensky nepatřičné nebo nepřijatelné. Ve spojení s emocemi seniorů to může uměle vzbuzovat strach a vyvolávat nepřiměřenou útočnou náladu, která je pak ve volbách snadno zneužitelná.

Abstrakt

Předmětem bakalářské diplomové práce je komplexně analyzovat problematiku řetězových e-mailů výhradně s politickým obsahem rozesílaných mezi seniory. Pro jasné vymezení výzkumného vzorku a konkretizaci politického obsahu jsou vybrány řetězové e-maily zachycené v čase předvolební kampaně prezidentských voleb v období od 1. 10. 2022 až do 28. 1. 2023.

Teoretický rámec práce je tvořen definicemi termínů informace, dezinformace, misinformace, konspirace, fake news a hoax, jejichž vymezení je pro pochopení celé práce nezbytné. Dále je v teoretickém základu uvedené vymezení samotné problematiky řetězových e-mailů s politickým obsahem. V práci je objasněno, že tento fenomén pracuje na základě třech apelů a sice důvěryhodnost, přesvědčení a emoce. Pro fungování celého mechanismu je nepostradatelný lákavý titulek, jehož funkce je v práci rozebrána.

V rámci analytické části provádím tři druhy výzkumů. Prvním z nich je analýza na základě databáze Thenidiel, která je zcela postavena na datech zachycených Českými elfy. V této analýze například sleduji a popisuji vývoj v čase řetězových e-mailů související s prezidentskými volbami v roce 2023. V druhém výzkumu jsem využil vzorku zachyceného v mé sběrné adrese, na kterém provádím kvalitativní a kvantitativní obsahovou analýzu. V podkapitole o kvalitativní obsahové analýze jsou podrobeny detailnímu rozboru čtyři vybrané řetězové e-maily. V podkapitole o kvantitativní obsahové analýze sleduji četnost užití charakteristických prvků ve všech 96 mnou zachycených řetězových e-mailech s politickým obsahem. V posledním výzkumu jsem se zaměřil na zkoumání volebního chování v souvislosti s tímto fenoménem pomocí dotazníkového šetření. Pro účel tohoto šetření jsou vybrány tři politické narativy, které se řetězovými e-maily šířily a respondenti a respondentky odpovídali na uzavřené otázky, zda souhlasí s těmito vybranými tvrzeními a zároveň, zda danou informaci obdrželi nebo zachytili na svůj e-mail.

Summary

The subject of the bachelor thesis is to comprehensively analyse the issue of chain e-mails exclusively with political content sent among the seniors. In order to clearly define the research sample and to specify the political content, chain e-mails captured during the presidential election campaign from October 1, 2022, to January 28, 2023, are selected.

The theoretical framework of the thesis consists of the definitions of the term's information, misinformation, conspiracy, fake news and hoax, the definition of which is essential for the understanding of the whole thesis. Furthermore, the theoretical framework provides a definition of the issue of chain e-mails with political content itself. The thesis explains that this phenomenon operates on the basis of three appeals namely credibility, belief, and emotion. The enticing headline is indispensable to the functioning of the whole mechanism and its function is discussed in the thesis.

In the analytical part, I conduct three types of research. The first is an analysis based on the Thenidiel database, which is entirely based on data captured by Czech Elves. In this analysis, for example, I track and describe the evolution over time of chain e-mails related to the 2023 presidential election. In the second research, I use a sample captured in my collection address on which I perform qualitative and quantitative content analysis. In the subsection on qualitative content analysis, the four selected chain e-mails are analysed in detail. In the subchapter on quantitative content analysis, I track the frequency of use of characteristic elements in all 96 chain e-mails with political content captured by me. In the last research, I focus on examining voting behaviour in relation to this phenomenon by means of a questionnaire survey. For the purpose of this investigation, three political narratives that were disseminated through chain e-mails were selected, and respondents answered closed-ended questions about whether they agreed with these selected statements as well as whether they received or captured the information in question on their e-mail.

Seznam použité literatury

Alvarová, A. (2018). *Průmysl lži. Propaganda, konspirace a dezinformační válka*. Praha: TRITON.

Andrews, K., Helic, D., Strohmaier, M., & Trattner, Ch. (2011). Are tag clouds useful for navigation? A network-theoretic analysis. *International Journal of Social Computing and Cyber-Physical Systems*. 1(1), 33–55. doi: 10.1504/IJSCCPS.2011.043603

BBC. (2017, 2. listopad). *What is 2017's word of the year?* Dostupné z <https://www.bbc.com/news/uk-41838386>

Čeští elfové. (nedatováno). Dostupné z <https://cesti-elfove.cz/>

ČT24. (2018, 27. 9). *Fake news útočí i na seniory. Jsou skryté v mailech kamarádů a známých*. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2606288-fake-news-utoci-i-na-seniory-jsou-skryte-v-mailech-kamaradu-a-znamych>

ČT24. (2023, 13. únor). *Reportéři ČT se vydali po stopách řetězových e-mailů. Dezinformace cílí na statisíce seniorů*. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3564842-reporteri-ct-se-vydali-po-stopach-retezovych-e-mailu-dezinformace-cili-na-statisice>

Euronews. (2017, 28. září). *Lithuania has a volunteer army fighting a war on the internet*. Dostupné z <https://www.euronews.com/2017/09/28/lithuania-has-a-volunteer-army-fighting-a-war-on-the-internet>

Gregor, M. & Vejvodová, P. (2018). *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích*. Brno: CPress.

Heyd, T. (2007). *Email Hoaxes: Form, Function, Genre Ecology*. (Disertační práce). Heinrich-Heine-Universität. Amsterdam

Juna, P. & Valášek, L. (2023, 26. leden). *Mail z Ruska tvrdí, že zemřel Petr Pavel. Případem se zabývá policie*. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-mail-z-ruska-tvrdi-ze-zemrel-petr-pavel-pripadem-se-zabyva-policie-224331>

Kapferer, N. J. (1992) *Fáma, nejstarší médium světa*. Praha: Práce.

Kibby, M. (2005). Email forwardables: folklore in the age of the internet. *New Media & Society*. 7(6), 770–790. doi: 10.1177/1461444805058161.

Kopecký, K. (2022, 2. listopad). *Co je to vlastně ten hoax, dezinformace, misinformace nebo třeba fake news? Čím se tyto termíny liší a co mají společného?* Dostupné z <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/clanky-komentare/2864-co-je-to-vlastne-ten-hoax-dezinformace-misinformace-nebo-treba-fake-news-cim-se-tyto-terminy-lisi-a-co-maji-spolecneho>

Kopecký, K., Szotkowski, R., Kožíšek, M., Kasáčková, J., Seznam.cz & Univerzita Palackého v Olomouci. (2018). *Starci na netu*. [Veřejná zpráva z výzkumu]. Dostupné z <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/102-starci-na-netu-2017-2018/file>

- Langer, I. (2007, 23. duben). *MÉDIA: Jak se dělá kauza?* Dostupné z https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/media-jak-se-dela-kauza.A070422_111855_p_spolecnost_wag
- Martinek, J. (2021, 1. říjen). *Čemu věří vaše babičky? Unikátní databáze odhaluje dezinformační maily.* Dostupné z <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-cemu-veri-vase-babicky-cesti-elfove-spustili-unikatni-databazi-dezinformacnich-mailu-40373542>
- Mleziva, E. (2000). *Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a obrana proti nim.* Praha: Vyšehrad
- Nechvátal, L. (autor). (2022). *Letem dezinformačním světem – rozhovor.* [Audio podcast]. In ODPOSLECH|investigace.cz. Dostupné z <https://www.investigace.cz/podcast-odposlech-letem-dezinformacnim-svetem-rozhovor>
- Nikolopoulou, K. (2022, 17. srpen). *What Is Snowball Sampling? | Definition & Examples.* Dostupné z <https://www.scribbr.com/methodology/snowball-sampling/>
- Nutil, P. (2018). *Média, lži a příliš rychlý mozek. Průvodce postpravdivým světem.* Praha: Grada Publishing, a.s.
- Pika, T. (2023, 2. únor). *OVĚŘOVNA: Příliš rychlý součet či sčítací software. Na sítích se šíří falešné informace o volbách.* Dostupné z https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/overovna-volby-nesmysly-zpochybnovani-vysledku_2302020645_pik
- Prchal, L., Zelenka, J. (2017, 22. květen). *"Elfové" vedou válku s ruskými trolly. Svou identitu tají kvůli kyberšikaně i výhrůžkám.* Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/litevsti-elfove-vedou-valku-s-ruskymi-trolly-svou-identitu-t/r~61b2ed803b0911e7b65b0025900fea04/>
- Reportéři ČT. [investigativní pořad]. (2023, 13. únor). *Pravda na řetězu.* [videosoubor]. Dostupné z <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/223452801240006/cast/962361/>
- Řehák, J. (2018, 9. březen). Výběr metodou sněhové koule. In *Sociologická encyklopedie.* Dostupné z https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDb%C4%9Br_metodou_sn%C4%9Bhov%C3%A9_koule
- Solly, M. (2020, 2. červen). *Before Chain Letters Swept the Internet, They Raised Funds for Orphans and Sent Messages From God.* Dostupné z <https://www.smithsonianmag.com/history/chain-letters-swept-internet-they-raised-funds-orphans-and-conveyed-messages-god-180975005/>
- STEM. (2020, 22. červen). *Šířitelé dezinformací.* [Veřejná zpráva z výzkumu]. Dostupné z <https://www.stem.cz/wp-content/uploads/2020/06/Verejna-zprava-z-vyzkumu-web-STEM.pdf>
- Stodola, J. (2019). Informace jako pojem a pojem jako informace ve světle epistemologie a metodologie. *Knihovna: knihovnická revue*, 30(1), 5–38.

Šídlová, T. (2022, 31. leden). *Generál Pavel má nové sponzory, stojí za ním byznysová smetánka*. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/volby-prezidentske-general-pavel-ma-nove-sponzory-stoji-za-nim-byznysova-smetanka-186914>

Thenidiel. (nedatováno). [neveřejná databáze řetězových e-mailů].

Varkočková, M. (2019). obsahová analýza. In V. Beneš & P. Drulák. Metodologie výzkumu politiky. Praha: SLON.

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek:

Tabulka 4.1 Kvantitativní obsahová analýza přijatých řetězových e-mailů

Tabulka 5.1 Nejčastěji zastoupená povolání respondentů

Seznam grafů:

Graf 3.1 TIME PROGRESS-štítek prezidentské volby

Graf 3.2 TIME PROGRESS-zmínění prezidentských kandidátů

Graf 3.3 Tag cloud pro záporná zmínění štítku prezidentské volby

Graf 3.4 Procentuální podíl záporných zmínění pro štítek prezidentské volby

Graf 3.5 Tag cloud pro kladná zmínění štítku prezidentské volby

Graf 3.6 Procentuální podíl kladných zmínění pro štítek prezidentské volby

Graf 4.1 Vývoj rozesílání řetězového e-mailu 1

Graf 4.2 Vývoj rozesílání řetězového e-mailu 2

Graf 4.3 Kvantitativní obsahová analýza přijatých řetězových e-mailů

Graf 5.1 Věková struktura

Graf 5.2 Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf 5.3 Čas věnovaný e-mailům s politickým obsahem

Graf 5.4 Čas věnovaný e-mailům s politickým obsahem dle pohlaví

Graf 5.5 Rozsah úkonů s e-maily s politickým obsahem

Graf 5.6 Tvrzení 1 – míra souhlasu

Graf 5.7 Tvrzení 1– doručení

Graf 5.8 Tvrzení 2 – míra souhlasu

Graf 5.9 Tvrzení 2 – doručení

Graf 5.10 Tvrzení 3 – míra souhlasu

Graf 5.11 Tvrzení 3 – doručení

Seznam příloh

Příloha 1

Titulek: Jo, zvolte gen. Petra Pavla a pak už i Amerika nás má totálně " v hrsti".

Datum: 14. 11. 2022, 7:53

Text: Jo, zvolte gen. Petra Pavla a pak už i Amerika nás má totálně " v hrsti".
Prosím šířit co nejvíce, je to další protičeské svinstvo, směřující k
americké vojenské základně v Česku
POSLEDNÍ ZHASNE !!!!

Mnohé průzkumy ho považují za favorita. Základnu pro kandidaturu Pavlovi poskytuje spolek „Pro bezpečnou budoucnost“, jehož provoz podle slov samotného generála stojí asi 1,5 milionu měsíčně. „Hlavní účet spolku není transparentní, protože to nevyžadují žádné zákonné normy a ne všichni dárci a dodavatelé si přejí výše svých darů, respektive odměn, zveřejňovat,“ uvedl Pavel

Tak jsem se na tajemný spolek Pro bezpečnou budoucnost podíval trochu podrobněji.

Spolek ovládají čtyři muži a vznikl v roce 2019. Předsedou spolku je sám generál Ing. Petr Pavel, M.A. Předsedou správní rady je diplomat, válečný štváč, otec starosty Prahy 6 a agent USA PhDr. Petr Kolář. Členem Správní rady je datový analytik, bojovník proti dezinformačním webům PaDr. František Vrábel. Výkonným tajemníkem a statutárním zástupcem je ředitel think-tanku Evropské hodnoty a analytik Programu pro vnitřní bezpečnost Radko Hokovský, Ph.D.

Z celé sestavy je více než jasné, že skutečným cílem je protlačit generála do funkce prezidenta ČR za každou cenu, kde bude hájit zájmy těch co to celé platí... zájmy občanů ČR to rozhodně nebudou.

Lidé, pamatujte na to! Bacha na ně. Je to jen další chapadlo "americké demokracie".

Příloha 2

Titulek: Zvolte gen. Petra Pavla a pak...??

Datum: 17. 1. 2023, 8:00

Text: LIDI PROBERTE SE !!! STOP GEN. P. PAVLA !!!!!

Jo, zvolte gen. Petra Pavla a pak už i Amerika nás má totálně " v hrsti".

Proamerický zkompromitovaný šmejda, který se neštítí ničeho. Spojením Fialy a tohoto rozvědčíka by došlo k zrušení Benešových dekretů a k zatažení Česka do krvavé války. Lidi proberte se.

Prosím šířit co nejvíce, je to další protičeské svinstvo, směřující k americké vojenské základně v Česku. zadlužení a inflace poroste do horentních výšek.

Mnohé zmanipulované průzkumy ho považují za favorita. Základnu pro kandidaturu Pavlovi poskytuje fašistický spolek „Pro bezpečnou budoucnost“, jehož provoz podle slov samotného generála stojí asi 1,5 milionu měsíčně. „Hlavní účet spolku není transparentní, protože to nevyžadují žádné zákonné normy a ne všichni dárči a dodavatelé si přejí výše svých darů, respektive odměn, zveřejňovat,“ uvedl Pavel. Tak jsem se na tajemný spolek Pro bezpečnou budoucnost podíval trochu podrobněji.

Spolek ovládají čtyři muži a vznikl v roce 2019. Předsedou spolku je sám generál Ing. Petr Pavel, M.A. Předsedou správní rady je diplomat, válečný štváč, otec starosty Prahy 6 a agent USA PhDr. Petr Kolář. Členem Správní rady je datový analytik, bojovník proti dezinformačním webům PaeDr. František Vrábel. Výkonným tajemníkem a statutárním zástupcem je ředitel think-tanku Evropské hodnoty a analytik Programu pro vnitřní bezpečnost Radko Hokovský, Ph.D.

Z celé sestavy je více než jasné, že skutečným cílem je protlačit generála do funkce prezidenta ČR za každou cenu, kde bude hájit zájmy těch, co to celé platí... **zájmy občanů ČR to rozhodně nebudou.**

Lidé, pamatujte na to! Bacha na ně. Je to jen další chapadlo "americké demokracie" (demolice státu)!!!!

Kdo nepůjde k volbám, ten automaticky odevzdává svůj hlas velezrádci Pavlovi.

Příloha 3

Titulek: Uchraňme si Babiše za každou cenu

Datum: 9. 1. 2023, 7:25

Text: Uchraňme si Babiše za každou cenu

Uchraňme si Babiše za každou cenu **PODPOŘTE KANDIDATURU BABIŠE, TEN ČESKÉ ZÁJMY HÁJÍ. TAKY JE PROTI ZRUŠENÍ BENEŠOVÝCH DEKRETŮ JAKO PAN PREZIDENT ZEMAN. NEMUSÍTO HO PŘÍMO MILOVAT, ALE VOLTE TO, CO JE PRO ČESKO TA NEJLEPŠÍ VARIANTA.** SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY - V RUKOU ZAHRANIČNÍCH OVLÁDAČŮ - BY NASTRČILI NA BABIŠE PSÍ HLAVU, KDYBY TO ŠLO. PROČ MYSLÍTE, ŽE SE SOUD ZAČAL OBÍRAT O ŘEŠENÍ ČAPÍHO HNÍZDA A POŘÁD SE I PROSTŘEDNICTVÍM SOUDU SNAŽÍ ZOŠKLIVIT BABIŠE U VEŘEJNOSTI - VSADILI NA ČESKOU BLBOU VLASTNOST ZÁVIST". ALE MY PŘECE NEJSME BLBCI, MÁME HLAVU K MYŠLENÍ A NE JEN PROTO, ABY NÁM NEPRŠELO DO KRKU. KDYŽ POŘÁD MEDIA VYCHLVALUJÍ AROGANTNÍHO GENERÁLA PAVLA, TEN JE TAKY POPLATNÝ ZÁPADU. JE TO AMBICIOZNÍ ČLOVĚK, KTERÝ MILUJE MOC. A ZASVÝM CÍLEM JDE I PRES MRTVOLY.

Příloha 4

Titulek: Neuveden.

Datum: 23. 11. 2023, 7:22

Text: Staženo z Internetu ...

POZOR, ROZESÍLEJTE

Tak už zase ten Rychetský promluvil:

Předseda ústavního soudu JUDr. Pavel Rychetský má připravenou novelu zákona č. 275/2012 Sb. o volbě prezidenta ČR pro nastávající prezidentské volby. Jednotliví kandidáti mohou utvořit koalici kandidátů a vstoupit do voleb o hrad jako tým. Hlasy, které jednotliví kandidáti získají se sečtou a budou porovnány s počtem hlasů, které získají kandidáti, kteří vstoupí do voleb jako jednotlivci. V případě, že koalice kandidátů ve volbách zvítězí větším počtem hlasů, zvolí si pak koalice v tajném hlasování ze svého středu jednoho, který se pak stane prezidentem České republiky. Na dotaz novinářů zdali tento zákon vstupující v platnost těsně před prezidentskými volbami nemůže poškodit kandidáta, který kandiduje sám za sebe proti přesile koaličních kandidátů, odpověděl JUDr. Pavel Rychetský, že v žádném případě. Jasným důkazem mohou být loňské volby do poslanecké sněmovny, kdy na základě podobné novely volebního zákona pětikoalice SPOLU a STAN jasně a s převahou převálcovala Babišovo hnutí ANO. A to je to, oč tu běží.

Odpovědi

Odpověď 1

Čeští elfové – Anonymní člen

16. 3. 2023

Odpověď: *Tvrzení že řetězové emaily jsou specifické pouze ČR nebo Slovenska je časté, ale mylné. Čeští elfové strávili posledních pět let upozorňováním na tento fenomén, a přesto až v poslední době je brán skutečně vážně. Máme důkazy, že se vyskytují i jinde, i když je pravdou, že nejsou jinde tak intenzivní, nebo prozkoumané a mapované, nebo fungují nad jinou platformou. Například v Itálii přebíral roli našich řetězových emailů WhatsApp. Poměrně jasným příkladem je USA, kde se fenomén řetězových emailů zviditelnil až během kampaně popírající výsledky voleb, nicméně pod povrchem fungoval pravděpodobně delší dobu. V západních zemích si zatím příliš neuvědomili fenomén "tiché pošty" který rozežírá demokracii zevnitř a neexistuje tam podobné hnutí jako u nás, takže není, kdo by ho vytáhl na světlo a jeho šířitelé a konzumenti to samozřejmě dělat nebudou. Příkladem může být i Brexit, kde se až v poslední době začínají objevovat informace, že "tichá pošta" iniciovaná i z Ruska mohla mít vliv na výsledky referenda. My víme, že druhá Zemanova prezidentská volba byla ovlivněna i řetězovými emaily v podstatě podobné intenzity jako nyní. Tedy již před 5 lety tento fenomén v ČR existoval v podstatě jen o trochu nižší míře než dnes, pouze "odborníci" jeho vliv tehdy zlehčovali, což se i díky naší práci snad již změnilo.*

Odpověď 2

Ondřej Golis

17. 2. 2023

No mě nejvíce překvapilo, že s námi mluvili. Ale ono to vlastně do toho jejich profilu sedí...konečně někdo přišel a zajímal se o ně.